

Plán činnosti na rok 2021

Schválený Radou ÚSTR17.12.2020.....

Č. j. USTR 801-1/2020

Obsah

1. Úvod	3
2. Odborná činnost	5
3. Vzdělávací činnost.....	9
4. Popularizační činnost	13
5. Digitalizační projekty.....	17
6. Rekonstrukce sídla ÚSTR	18
7. Přílohy	19
7.1 Přehled výzkumných, dokumentačních a vzdělávacích projektů a jejich anotace	19
7.2 Ediční plán	54

1. Úvod

Tento dokument obsahuje přehled plánovaných aktivit Ústavu v roce 2021, a to v jeho klíčových oblastech, tedy v oblasti výzkumné, vzdělávací a popularizační.

Do sestavování plánu činnosti na rok 2021 se silně promítl fakt, že se v roce 2020 kvůli pandemii nemoci Covid 19 nemohla řada akcí uskutečnit. Několik akcí jsme byli nuceni zrušit bez náhrady, část jsme převedli do online prostředí a zbytek jsme se rozhodli přesunout do příštího roku. Přesun se týká zejména mezinárodních setkání, jako je konference „Poslední adresa“ nebo workshop „Crossing the Iron Curtain Before 1989. Commodities, People and Ideas on the Move“. Stejně tak jsme byli bohužel nuceni odložit slavnostní předávání Cen ÚSTR za rok 2020. Na plán činnosti v roce 2021 má vliv rovněž krácení rozpočtu, k němuž došlo ze strany MF ČR. Nižší rozpočet znamená dílčí omezení aktivit.

Z akcí chystaných pro odbornou nebo širší veřejnost, které pro příští rok schválila Programová rada, lze považovat za stěžejní konferenci ke 100. výročí založení KSČ. Připravujeme ji ve spolupráci s Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR. Druhou stěžejní konferenci pořádáme společně s Ústavem dějin umění AV ČR a věnuje se proměnám památkové péče v období komunistické diktatury.

Širší veřejnosti jsou určeny zejména dvě nové výstavy. První se bude věnovat dějinám Ukrajiny. Má za cíl představit málo známou historii země, která hraje důležitou roli v současné Evropě a jejíž dějiny jsou přitom často předmětem různých, často i zcela záměrných, manipulací. Druhá výstava reflektuje téma odchodu mnoha představitelů šlechty po druhé světové válce z Československa a jejich aktivity v exilu. Výstava se zaměří na středoevropský rámeček a její první uvedení proběhne v Mnichově.

Plánujeme rovněž bohatou publikační činnost. Jedním z výrazných knižních výstupů bude monografie o rozpadu Varšavské smlouvy, která vyjde v červenci 2021, tedy k třicátému výročí rozpuštění tohoto vojenského uskupení. Velkou pozornost si kromě jiných publikací nepochybně získá také kniha o vězeňství v Československu, která přinese mnoho nových pohledů na tuto dosud jen málo probádanou stránku komunistické diktatury.

Důležité bude rovněž setkání představitelů European Network of Official Authorities in Charge of the Secret-Police Files, které Ústav nyní předsedá. Setkání se mělo konat už v roce 2020, avšak kvůli koronavirové pandemii bylo

přesunuto do roku 2021. Spolu s přesunem termínu došlo i k prodloužení našeho předsednictví v rámci této důležité mezinárodní sítě, jejíž činnosti se Ústav spolu s ABS aktivně účastní.

V roce 2021 budou pokračovat četné iniciativy směřující k celostátně významným paměťovým projektům. Po letech příprav začne realizace výstavy pro zámek v Moravském Krumlově. Odborníci Ústavu se budou nadále podílet na činnosti týmu připravujícího muzeum a památník v bývalé věznici v Uherském Hradišti. V neposlední řadě pokračujeme ve spolupráci s Konfederací politických vězňů ČR na zpřístupňování Rudé věže smrti ve Vykmanově u Ostrova.

Z hlediska vnitřní organizace Ústavu plánujeme v roce 2021 dokončit změny, které vyplynuly z doporučení závěrečné zprávy Hodnocení odborné a výzkumné činnosti ÚSTR 2008–2018. Mimo jiné je dopracujeme do nových standardů stanovujících kvantitativní i kvalitativní nároky na odborné výstupy pracovníků Ústavu. Stejně tak chceme v roce 2021 dokončit proces postupné elektronizace interního oběhu dokumentů, jehož cílem jsou efektivnější procesy v rámci administrativy Ústavu.

Ústav bude v roce 2021 dále řešit otázku svého sídla. Jednání o financování připravené rekonstrukce s Ministerstvem financí ČR stále nejsou uzavřena a Ústav tedy nemůže zahájit výběr zhotovitele ani samotnou stavbu. Zároveň se nyní vedou jednání s Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových o tom, zda případně nelze pro Ústav najít jiné odpovídající umístění. Vzhledem k tomu, že vedení Ústavu chce vyjednat v každém případě nejlepší možné podmínky, jsou jednání náročná a zdlouhavá. Rok 2021 by však měl přinést řešení.

2. Odborná činnost

Do plánování odborné činnosti zasáhla pandemie nemoci Covid-19. Velkou část roku byly zavřeny archivy a knihovny v ČR i zahraničí, respektive nebylo značnou část roku 2020 možné do zahraničních archivů či knihoven ani vycestovat. V některých případech se podařilo tyto překážky překonat např. pomocí digitalizace nebo meziarchivní výpůjčky, ale v úhrnu znamenala tato situace zdržení výzkumu pro velkou část badatelek a badatelů. Proto se dokončení některých výzkumných projektů přesunulo do roku 2021.

Změny v řízení kvality výzkumné činnosti

V návaznosti na doporučení, která vyplynula z Hodnocení výzkumné a odborné činnosti ÚSTR 2008–2018, budou v roce 2021 dokončeny změny v řízení výzkumné činnosti. Na počátku roku 2021 začnou fungovat nově zformována oddělení a také začnou fungovat tematické pracovní skupiny. Tato organizační opatření mají za cíl posílit spolupráci mezi badateli v rámci Ústavu i s kolegy mimo Ústav. Zároveň bude dokončen vývoj nových výzkumných standardů pro pracovníky Odboru výzkumu a vzdělávání do podoby nové směrnice. Standardy podrobněji stanoví kvantitativní a kvalitativní nároky na výzkumnou i vzdělávací práci v Ústavu.

Agenda zákona č. 262/2011 Sb.

Ústav se dále věnuje naplňování zákona o účastnících odboje a odporu proti komunismu, a to prostřednictvím formulování stanovisek k žádostem o ocenění, které na Ústav přichází z Ministerstva Obrany ČR a Etické komise ČR. Navzdory reorganizaci v Odboru výzkumu a vzdělávání bylo zachováno samostatné oddělení, aby tato činnost mohla být odpovědně vyřizována. V roce 2021 sice neočekáváme výrazný nárůst počtu stanovisek, nicméně se neočekává ani úbytek agendy oddělení. V posledních letech narůstá počet žádostí o stanoviska k osobám již zemřelým, přičemž se ale obvykle jedná o významné historické postavy. Práce na stanovisku tak připomíná spíše tvorbu rozsáhlé historické studie. Příkladem může být stanovisko k Miladě Horákové nebo ke skupině bratrů Mašínových.

Knihovna Jána Langoše (KJL)

Knihovna Jána Langoše funguje během probíhající rekonstrukce v omezeném režimu. Podobně jako v minulém období je možné mít fond přístupný díky pronájmu prostor knihovnou Akademie věd, v. v. i. a díky tomu jsou služby KJL pro zaměstnance ÚSTR a ABS stále dostupné v plném rozsahu.

Zaměstnanci knihovny kromě nových přírůstků také průběžně zpracovávají velké množství darovaných dokumentů, v čemž budou pokračovat i v příštím roce.

Mezi priority patří úprava systému a workflow sběru dat do RIV, který v současnosti spadá také do agendy KJL. Pracovníci knihovny během roku 2020 dokončili hlavní práci na katalogizaci fondu knihovny ABS. V příštím roce mají za cíl vytvořit a uvést do praxe infrastrukturu potřebnou k výpůjčkám a správě fondu.

Konference, semináře, workshopy

Plán odborných akcí na rok 2021 je poznamenán přesunem řady akcí, které se v roce 2020 nemohly uskutečnit kvůli pandemii nemoci Covid-19. Zároveň stále není jisté, jestli různá epidemiologická opatření umožní jejich realizování. Je velmi pravděpodobné, že se část z nich opět neuskuteční nebo se bude muset změnit jejich podoba např. do online formátu.

Konference a semináře plánované na rok 2021			
Název	Druh výstupu	Garant/Produkce	Termín/Místo
European Network of Official Authorities in Charge of the Secret-Police Files	mezinárodní konference	O. Matějka	kolem 25. února 2021
		Odbor produkční	Praha
HistoryLab	konference	Č. Pýcha	25. března 2021
		Odbor produkční	Praha
Kolaborace kněží	konference	S. Vodičková	jaro 2021
		Odbor produkční	Praha

Věda/politika a film/žánr (Didaktika - popularizace a propaganda)	konference	P. Kopal Odbor produkční	jaro 2021 Praha
Památky a památková péče v ČSR	konference	M. Sklenář Odbor produkční	27.–28. dubna 2021 Praha
Ozvěny fóra Dějiny ve veřejném prostoru II	konference	V. Ripka Odbor produkční	5. května 2021 Praha
100 let KSČ	mezinárodní konference	M. Bílý, J. Šlouf Odbor produkční	19.–21. května 2021 Praha
Československo v letech 1989–90	konference	L. Svoboda Odbor produkční	26.–27. května 2021 České Budějovice
Poslední adresa	mezinárodní konference	E. Jiráková Odbor produkční	červen Praha
Poválečné retribuce v českých zemích, na Slovensku a v Polsku	Mezinárodní konference	J. Pažout Odbor produkční	17.–19. srpna 2021 Liberec
Letní škola pro učitele	konference	V. Ripka Odbor produkční	26.–27. srpna 2021 Praha, DOX
Crossing the Iron Curtain Before 1989. Commodities, People and Ideas on the Move	mezinárodní seminář	O. Vojtěchovský, A. Havlík Odbor produkční	červen/podzim 2021 Praha

Letní škola církevních dějin	workshop	M. Sklenář	7.–11. září 2021
		Odbor produkční	Klášter Teplá
Bezpečnost a film	konference	P. Kopal	podzim 2021
		Odbor produkční	Praha
Underground 1981–1989	mezinárodní konference	L. Kudrna	říjen 2021
		Odbor produkční	Praha, KVH
Místa paměti – po stopách bývalých libereckých občanů	workshop	J. Vajskebr	listopad 2021
		Odbor produkční	Hejnice

Podrobný přehled jednotlivých projektů a jejich plánovaných výstupů v roce 2021 je součástí samostatné přílohy.

3. Vzdělávací činnost

Vzdělávání bude vedle historického výzkumu i v roce 2021 nedílnou součástí činnosti Ústavu.

V roce 2021 bude Oddělení vzdělávání pokračovat v řešení dlouhodobějšího grantového projektu Muzeum dělnického hnutí (program NAKI MKČR; s hlavním řešitelem Národním muzeem) a jeden zásadní ukončí: v programu ETA TAČR skončí projekt Historylab vedený Ústavem. Oba zmíněné projekty spojují výzkum v oblasti didaktiky, historická témata týkající se diktatur (v první řadě těch na československém území) a praktickou činnost v terénu.

Činnost Oddělení vzdělávání se má nadále soustředit na tyto čtyři oblasti:

1. Vlastní výzkumná činnost zaměřená zejména na didaktiku dějepisu, ale také na paměťovou kulturu české společnosti v mezinárodním kontextu.
2. Vývoj vzdělávacích obsahů pro školy v ČR i v zahraničí – v podobě metodik, digitálních aplikací a popularizačních textů.
3. Vzdělávání učitelů v podobě workshopů a seminářů pro učitele a studenty učitelství. Každý rok projde akcemi Oddělení vzdělávání několik stovek účastníků z řad českých zájemců, činnost je však zaměřena i na předávání zkušeností s didaktickým zpracováním dějepisných témat týkajících se diktatury v Česku zahraničním učitelům a studentům učitelství.
4. Zpřístupňování postupů vedoucích ke zvýšení historické gramotnosti širší veřejnosti.

Kombinace výzkumné činnosti a aplikované vzdělávací praxe činí z Oddělení vzdělávání ojedinělé pracoviště v kontextu celé ČR. Rozsah stávající činnosti a její vícezdrojové financování vytváří značné nároky jak na efektivní způsob organizace oddělení, tak na administrativní úkoly spojené s požadavky donátorů. Hlavní výzvou i v roce 2021 zůstává organizační stabilizace a co nejefektivnější využití stávajících prostředků. To se týká jak

komunikačních kanálů (přestavba hlavního webového portálu dejepis21.cz), tak větší snahy o systematictější práci zejména s českými učiteli.

Plánování vzdělávací činnosti na rok 2021 je ovlivněno velkým množstvím neuskutečněných akcí v roce 2020 nebo akcí převedených na online formu kvůli pandemii koronaviru. Proto byl prodloužen stávající interní projekt a část akcí zamýšlených na rok 2020 se, pokud to bude možné, uskuteční plně či částečně v roce 2021. Ve způsobu práce oddělení se taktéž odrazí výsledky evaluace, a to zejména v transparentnějším podílu výše vyjmenovaných oblastí činnosti. Dále bude podpořena praktická činnost pro školy, výstavní a muzeální instituce i širší veřejnost tím, že Ústav garantuje základní infrastrukturu pro provoz aplikace Historylab.

Přehled plánovaných výstupů

Projekt	Druh vzdělávací akce
Dějiny 1938–1989: Minulost jako vzdělávací a veřejný problém	4 centrální semináře pro učitele (online či offline)
Dějiny 1938–1989: Minulost jako vzdělávací a veřejný problém	3 regionální semináře pro učitele
Dějiny 1938–1989: Minulost jako vzdělávací a veřejný problém	6 seminářů ve škole
Dějiny 1938–1989: Minulost jako vzdělávací a veřejný problém	2 webináře
Muzeum dělnického hnutí pro 21. století	Přednášky pro ZŠ a SŠ, testování materiálů (nejméně 5)
Muzeum dělnického hnutí pro 21. století	1 seminář pro učitele

HistoryLab	1 seminář HistoryLab: Práce s prameny v historickém vzdělávání (online či offline)
HistoryLab	Katalog se systémem metadat pro výběr vhodného cvičení
HistoryLab	Modul pro správu a evidenci výsledků cvičení

Vzdělávací materiály		
Projekt	Autoři	Název
Dějiny 1938–1989: Minulost jako vzdělávací a veřejný problém	Jaroslav Pinkas, Kamil Činátl, Čeněk Pýcha, Vojtěch Ripka, Jaroslav Najbert, Petr Sedlák, Václav Sixta	Odborné články o výuce soudobých dějin (odevzdání nejméně 2 textů)
Dějiny 1938–1989: Minulost jako vzdělávací a veřejný problém	Jaroslav Pinkas, Kamil Činátl, Čeněk Pýcha, Vojtěch Ripka, Jaroslav Najbert, Petr Sedlák, Václav Sixta, Martin Váňa	Webová didaktická podpora k Dejepis21.cz
Dějiny 1938–1989: Minulost jako vzdělávací a veřejný problém	Jaroslav Pinkas, Kamil Činátl, Čeněk Pýcha, Vojtěch Ripka, Jaroslav Najbert, Petr Sedlák, Václav Sixta, Martin Váňa	Webová didaktická podpora k HistoryLab.cz
Muzeum dělnického hnutí pro 21. století	Čeněk Pýcha, Bohumil Melichar, Tereza Arndt Jakub Ferenc	Mapa dělnického hnutí, klíčový společný výstup s Národním muzeem, Nmap

Muzeum dělnického hnutí pro 21. století	Čeněk Pýcha, Bohumil Melichar, Tereza Arndt Jakub Ferenc	Článek v recenzovaném časopise reflektující vznik mapy Nmap
HistoryLab	Kamil Činátl, Čeněk Pýcha, Josef Řídký, Pavla Plachá, Vojtěch Ripka, Jiří Maha, Martin Váňa, Petr Sedlák	Odborný článek zaměřený na výzkum historického myšlení žáků
HistoryLab	Kamil Činátl, Čeněk Pýcha, Josef Řídký, Pavla Plachá, Vojtěch Ripka, Jiří Maha, Martin Váňa, Petr Sedlák	System pro správu a evidenci cvičení – LMS HistoryLab
HistoryLab	Kamil Činátl, Čeněk Pýcha, Josef Řídký, Pavla Plachá, Vojtěch Ripka, Jiří Maha, Martin Váňa, Petr Sedlák	Starší dějiny v soudobých dějinách – soubor cvičení HistoryLab
HistoryLab	Kamil Činátl, Čeněk Pýcha, Josef Řídký, Pavla Plachá, Vojtěch Ripka, Jiří Maha, Martin Váňa, Petr Sedlák	Katalog se systémem metadat pro výběr vhodného cvičení

4. Popularizační činnost

Popularizace patří v souladu se schválenou *Koncepcí vzdělávací a popularizační činnosti Ústavu* k jednomu z klíčových pilířů činnosti Ústavu. I nadále máme v úmyslu rozvíjet tradici vnášení důležitých historických témat, která mají vztah k aktuální společenské situaci, do veřejného prostoru.

Popularizační činnost v roce 2021 se řídí plánem schváleným Programovou radou. Část popularizační činnosti v roce 2021 tvoří akce přesunuté z roku 2020 z důvodu pandemie Covid-19.

V průběhu roku 2021 bude nadále kladen důraz na propagaci jednotlivých akcí v podobě, která je uplatňována podle nové interní koncepce propagace od dubna 2020. Jedná se zejména o koordinaci všech mediálních a jiných veřejně propagovaných výstupů Ústavu napříč všemi využívanými online platformami a komunikačními kanály.

V roce 2021 bude významnou součástí popularizační činnosti příprava a realizace výstavy „Dějiny Ukrajiny“ prezentující české veřejnosti moderní dějiny této země, a dále výstavy „Für die Heimat – Böhmischer und Mährischer Adel im Exil“, kterou připravujeme ve spolupráci s organizací Adalbert Stifter Verein a jejíž vernisáž proběhne nejdříve v říjnu 2021 v Mnichově. Během následujícího roku se výstava přesune do Prahy a do Vídně. Výstava připomene osudy šlechtických rodů a jejich představitelů, kteří po skončení druhé světové války byli nuceni opustit české země, respektive po nastolení komunistické diktatury po únoru 1948 zamířili do exilu.

Pamětnický digitální archiv Paměť národa

Paměť národa – společný projekt USTR, Českého rozhlasu a Post Bellum, z. ú. – funguje již třináctým rokem jako rozsáhlá online přístupná databáze vzpomínek pamětníků historických událostí 20. století. Během roku 2021 by se součástí archivu měla stát i většina dosavadních výstupů orálně historické dokumentace ÚSTR. Pokud jde o mezinárodní spolupráci projektu, vedle dosavadních projektů dokumentujících výpovědi pamětníků represivních režimů na Kubě a Barmě se i přes současnou epidemiologickou situaci slibně rozvíjí spolupráce s ukrajinskými a běloruskými partnery. Nadále jsou (většinou ve spolupráci s regionálními pobočkami Paměti národa) realizovány dokumentační projekty mapující česko-německé vztahy. Pokud jde o veřejné výstupy spojené s Paměti národa,

během roku 2021 by měly být otevřeny multimediální expozice – Instituty Paměti národa – v působištích regionálních poboček, přičemž nejbližší realizaci jsou v tuto chvíli prezentace v Pardubicích a v Olomouci.

Přehled plánovaných výstupů

Výstavy pořádané ÚSTR – nově vytvořené výstavy		
Název	Garant	Termín/místo
Für die Heimat – Böhmischer und mährischer Adel im Exil	Z. Hazdra	říjen 2021 Mnichov
	J. Vondryška	
Dějiny Ukrajiny	D. Svoboda	leden 2021 Praha
	J. Vondryška	

Výstavy pořádané ÚSTR – prezentace stávajících výstav		
Název	Garant	Termín/místo
Cesta je volná! Německý exodus v roce 1989	B. Muralová	průběžně během roku 2021, ČR
	J. Vondryška	
Diktatura versus naděje	S. Vodičková	Nepomuk, květen 2021
	J. Vondryška	
Studentská revoluce 1989	B. Muralová	průběžně během roku 2021, ČR
	J. Vondryška	
Případ Světlana. Proměny obrazu třetího odboje	B. Muralová	Kino Hvězda, Uherské Hradiště, říjen 2021
	J. Vondryška	

Ve znamení tří deklarácí	Z. Hazdra	průběžně během roku 2021, ČR
	J. Vondryška	
Židé v Gulagu	A. Hradilek	průběžně během roku 2021, ČR
	J. Vondryška	
Nemohli jsme mlčet. Lidé Charty 77	J. Vondryška	průběžně během roku 2021, ČR
Rozkulačeno	J. Vondryška	průběžně během roku 2021, ČR
Velehrad vás volá	S. Vodičková, J. Vondryška	průběžně během roku 2021, ČR
TGM to nikdy nebude mít lehké	Z. Hazdra, J. Vondryška	průběžně během roku 2021, ČR
We're Still at War	J. Vondryška	průběžně během roku 2021, ČR
Václav Havel – politika a svědomí	J. Hron	průběžně během roku 2021, ČR
	J. Vondryška	
Nebe bylo plné hvězd	S. Vodičková	průběžně během roku 2021, ČR
	J. Vondryška	

Ostatní popularizace		
Název	Zodpovědný pracovník	Popis
Semináře a přednášky pro veřejnost	Pracovníci Oddělení výzkumu a vzdělávání	Přednášky pro širší veřejnost na nejrůznější historická témata, která se váží k aktuálním výročím
Pocta Bedrníkovi (ohlédnutí za životním příběhem hraběte Zdeňka Bořka-Dohalského)	Zdeněk Hazdra	Připomenutí osudů hraběte Zdeňka Bořka-Dohalského (1900–1945), novináře prvorepublikových Lidových novin a výrazné postavy protinacistického odboje. 8. února 2021 proběhne pietní akce a komponovaný pořad v Památníku Terezín. 6. května 2021 se v Domažlicích (v rámci Slavností svobody) uskuteční koncert Plzeňské filharmonie.
Prezentace knih a příležitostné debaty	Pracovníci Oddělení výzkumu a vzdělávání	Prezentace knih vydávaných Ústavem ve spolupráci s koeditory či jinými partnery
Ceny za svobodu a demokracii	Pavel Ryjáček	Ve spolupráci se Senátem PČR
Koncepce stálé expozice k dějinám 20. století pro zámek Moravský Krumlov, ve spolupráci s městem Moravský Krumlov	B. Mouralová	Ve spolupráci s městem Moravský Krumlov a Museem Kampa
Mene Tekel	J. Vondryška, Z. Hazdra	Účast na 15. ročníku festivalu proti totalitě, zlu a násilí Mene Tekel v Praze – realizace výstav, seminářů, spoluúčast na konferenci (patrně v dubnu 2021)

5. Digitalizační projekty

V roce 2021 bude Ústav pokračovat v digitalizaci archiválií z Archivu bezpečnostních složek, jakož i dokumentů, které jsou převzaty od partnerů.

Počet vyčleněných pracovníků (7)	1. Projekty ÚSTR 2. Spolupráce s ABS	Stav projektu	Celkový počet stran – odhad (r. 2020)	Počet již hotových stran (r. 2020)	Počet zbývajících stran	Plán – počet stran na rok 2021	Odhad dokončení projektu
1.							
3	NM – Rádio Svobodná Evropa, Politické bloky (Události a názory)	V procesu	Cca 165 000	Cca 25 000	Cca 140 000	140 000	2021
0,5	NM – Klub K 231	V plánu příprava real. sml.	4 000	0	4 000	4 000	2021
2.							
3,5	Hlavní správa rozvědky (I. S SNB)	Počátek procesu	125 000	0	125 000	125 000	2021

6. Rekonstrukce sídla ÚSTR

Pokračování rekonstrukce sídla ÚSTR je v roce 2021 otevřené. Stále probíhá jednání s Ministerstvem financí ČR ohledně jejího financování. Pokud bude financování přislíbeno, přistoupíme k přípravě výběrového řízení na zhotovitele stavby a poté budou zahájeny stavební práce.

Pověřeným pracovníkem pro řízení všech prací souvisejících s rekonstrukcí je MSc. Arch. Adam Hašpica.

7. Přílohy

7.1 Přehled výzkumných, dokumentačních a vzdělávacích projektů a jejich anotace

Nově zařazené projekty¹

	Název	Vedoucí projektu	Realizace
1.	Výběrová edice k akci "Ř", likvidace ženských řeholí a kongregací (1950–1960)	M. Doležalová	2021-2023
2.	Český kurýr. Edice ilegálního časopisu	S. Kokoška	2021-2023
3.	České vyrovnávání se komunistickou minulostí: dějiny, paměť a historická metodologie	M. Blaive	2020-2023
4.	Tajné pohřebiště protivníků a obětí nacistického a komunistického režimu v Ďáblicích – dějiny, paměť a současnost	P. Blažek	2021-2024
5.	Underground a Charta 77	L. Kudrna, F. Stárek	2020-2023

¹ Tabulka „Nově zařazené projekty“ označuje množinu projektů, která nebyla zahrnuta do dřívějších plánů činnosti. Obsahuje jak projekty, které začaly v průběhu roku 2020, tak projekty, které začnou v roce 2021.

Pokračující projekty z předchozích let²

	Název	Vedoucí projektu	Realizace
1.	Biografie Františka Kriegla (1908–1979)	M. Groman	2018–2021
2.	Biografie Josefa Plojhara (1902–1981)	S. Vodičková, M. Pehr	2018–2021
3.	Biografie Klementa Gottwalda (1896–1938)	M. Lóži	2018–2021
4.	Dějiny 1938–1989: Minulost jako vzdělávací a veřejný problém	V. Ripka	2018–2021
5.	Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1953–1968	M. Bárta, L. Svoboda	2020-2024
6.	Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1969–1989	P. Tomek, A. Havlík, T. Malínek, M. Bárta, L. Svoboda	2017–2021
7.	Dokumentace a databáze československých občanů popravených v době nacionálního socialismu v Drážďanech	P. Plachá	2017–2021
8.	Dokumentace politických represí v Sovětském svazu	A. Hradilek	2018–2022
9.	Dokumentace popravených z politických důvodů (1948–1989)	P. Mallota	2008–2021
10.	Film a dějiny (téma: „válka a film“)	P. Kopal	2019–2021

² U některých projektů, jejichž dokončení bylo plánováno na rok 2020, došlo k prodloužení trvání projektu. Důvody jednotlivých změn realizace jsou vždy uvedeny v tabulce konkrétního výstupu v sekci „Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy“. V kolonce „Realizace“ byl časový rozsah projektu odpovídajícím způsobem upraven.

	Název	Vedoucí projektu	Realizace
11.	HistoryLab: využití technologií k rozvoji historické gramotnosti ³	K. Činátl	2018–2021
12.	Hnutí 1968 v Československu a západním Německu: komparativní analýza	M. Valenta	2017–2021
13.	Josef Nebeský, demokrat za nacismu a komunismu	J. Rokoský	2020-2022
14.	Jugoslávská komunita v Československu 1969–1989. Příspěvek ke studiu imigrace a pobytu cizinců v období tzv. normalizace	O. Vojtěchovský	2017–2021
15.	Nacistický bezpečnostní aparát a SS v Protektorátu Čechy a Morava II	J. Vajskebr	2017–2021
16.	Muzeum dělnického hnutí v 21. století ⁴	Č. Pýcha	2018–2022
17.	Odboj a perzekuce křesťanů v době nacismu a komunismu (1939–1989)	M. Doležalová	2009–2021
18.	Organizace Světlana. Historie protikomunistické resistance v Československu a proměny její interpretace	Z. Homola	2018–2021
19.	Revize politických procesů a soudní rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu	J. Pažout	2019–2022
20.	Sochař František Bílek a jeho rodina v osidlech 20. století	M. Jindra	2019–2021
21.	Státní zemědělské podniky a jejich role při prosazování kolektivizace venkova	J. Urban	2017–2021

³ Projekt je financován z prostředků programu ÉTA Technologické agentury České republiky (TAČR).

⁴ Projekt je financován z prostředků dotačního programu NAKI II Ministerstva kultury České republiky.

	Název	Vedoucí projektu	Realizace
22.	Tajné fakulty a jejich vliv na život katolické církve	E. Vybíralová	2018–2021
23.	Udavačství jako sociální praxe v českých zemích 1938–1953	J. Mrňka	2017–2022
24.	Vojenský výcvikový prostor Böhmen 1942–1945	T. Zouzal	2018–2021
25.	Vývoj kultury protestu průmyslového dělnictva v Českých zemích v letech 1945–1969	J. Šlouf	2018–2021
26.	Vývoj moderní parlamentní kultury v českých zemích a Československu ⁵	O. Matějka	2018–2022
27.	Zánik agrární strany a pád československé demokracie	P. Anev	2013–2021

⁵ Projekt je financován z prostředků programu NAKI II Ministerstva kultury České republiky.

Anotace projektů

Nově zařazené projekty

Výběrová edice k akci "Ř", likvidace ženských řeholí a kongregací (1950–1960)		
Vedoucí projektu: Markéta Doležalová	Další členové projektového týmu: Stanislava Vodičková	Doba realizace: 2021–2023
Popis <p>Cílem projektu je přispět k poznání mechanismů, kterými se KSČ v letech 1950–1960 pokoušela mocensky si podřídit ženské řády a kongregace v Československu. Ženské řády a kongregace představovaly v desetiletí 1950–1960 pro komunistický režim v Československu stejně závažného ideového nepřítele jako řády mužské. Archiválie k jejich centralizaci a internaci dosud nebyly plně využity a zveřejněny. Předkládaný projekt odstraní tento nedostatek, a zároveň zmapuje postupy perzekuce řeholnic i jejich strategie k přežití.</p>		
Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy <p>V prvním a druhém čtvrtletí je plánováno soustředěné studium v mimopražských řeholních a kongregačních archivech, zejména bosých karmelitek, cyrilek, notredamek, františkánek, vincentek, s. sv. Hedviky atd. Ve třetím čtvrtletí bude získaná dokumentace zpracována a vyhodnocována. Ve čtvrtém čtvrtletí bude dokončeno studium materiálů v NA, popř. SOA Praha (fondy státních církevních tajemníků). Výsledky výzkumu budou propagovány při přednáškách pro veřejnost a i v článku pro časopis Paměť a dějiny. Řešitelky přislíbily účast na dvoudenní konferenci pořádané IPN Varšava.</p>		

Český kurýr. Edice ilegálního časopisu		
Vedoucí projektu: Stanislav Kokoška	Další členové projektového týmu: -	Doba realizace: 2021–2023
Popis		
<p>Projekt navazuje na již vydané edice dokumentů, které se věnují zpřístupňování pramenů k dějinám českého odbojového hnutí v letech 2. světové války. Časopis Český kurýr patřil k významným ilegálním periodikům, které komentovaly vývoj 2. světové války a situaci v Protektorátu Čechy a Morava. Publikované dokumenty tak pomohou objasnit obecnou atmosféru, která panovala v protektorátu. Řešení projektu se bude opírat o rozsáhlý archivní výzkum v České republice. Edice bude připravena v souladu s pravidly pro vydávání novodobých pramenů a bude sloužit především pro potřeby historického výzkumu.</p>		
Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy		
<p>V prvním roce řešení projektu bude proveden přepis ilegálního časopisu Český kurýr, jehož dochovaná čísla jsou uložena ve Vojenském historickém archivu. Vlastní archivní výzkum (VÚA-VHA, NA, ABS, AKPR, Archiv NM a AÚTGM) se zaměří na zmapování historie tohoto periodika, které pod vedením novináře Rostislava Korčáka vydávali členové vinohradského sboru Československé církve evangelické. Výsledky výzkumu budou využity jak při edičním zpracování dokumentů, tak pro popularizační článek plánovaný pro časopis Paměť a dějiny.</p>		

České vyrovnávání se s komunistickou minulostí: dějiny, paměť a historická metodologie		
Vedoucí projektu: Muriel Blaive	Další členové projektového týmu: -	Doba realizace: 2020–2023
Popis Cílem tohoto projektu je sepsání studie o paměťové politice v České republice. Projekt kombinuje historický a epistemologický přístup k tématu a reflektuje, jakým způsobem se v české veřejné diskusi pracuje či nepracuje s rozdíly mezi pamětí, komemorací, výzkumem, aktivismem, historií a politikou.		
Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy V tomto roce projektu bude zpracováván archivní materiál nashromážděný v ABS. Řešitelka plánuje účast na pěti konferencích v zahraničí a publikovány by měly být dva články v zahraničních periodikách.		

Tajné pohřebiště protivníků a obětí nacistického a komunistického režimu v Ďáblicích – dějiny, paměť a současnost		
Vedoucí projektu: Petr Blažek	Další členové projektového týmu: -	Doba realizace: 2021–2024
Popis Cílem projektu je komplexní zmapování dějin tajného ěáblického pohřebiště. Výstupy projektu budou mít různorodou podobu. Hlavním z nich bude kolektivní monografie, která vedle odborných studií zahrne také seznam protivníků a obětí pohřbených na tomto místě, edici nejdůležitějších archivních dokumentů a obrazovou přílohu. V rámci projektu se uskuteční vědecká konference a připravena bude webová prezentace s databází všech osob, u nichž se podařilo ověřit, že jejich ostatky jsou zde uloženy.		

Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy

Řešitel počítá v prvním roce projektu s vytvořením multioborového týmu odborníků z několika výzkumných institucí a zástupců spolků sdružujících bývalé politické vězně. Bude zahájen základní výzkum, vytvoření databáze a příprava webových stránek. Na podzim 2021 je plánován úvodní seminář a představení první výsledků, včetně odborného článku. Řešitel plánuje také zahraniční archivní a badatelské pobyty na Slovensku a v Polsku.

Underground a Charta 77

Vedoucí projektu:

Ladislav Kudrna

Další členové projektového týmu:

František Stárek

Doba realizace:

2020–2023

Popis

Projekt navazuje na ukončený projekt Underground v regionech. Jeho cílem bude zpracovat komplikovaný vztah mezi signatáři Charty 77 z prostředí undergroundu (včetně jejich podporovatelů) a signatářů z řad různorodého politického spektra. Na pozadí širších souvislostí chtějí řešitelé ukázat, co vše stálo za změnou postoje podzemní komunity vůči chartovní politice. Zatímco v 70. letech 20. století „sehráli“ signatáři z undergroundu roli „statistů“, od druhé poloviny 80. let se stali aktivními hybateli chartovní politiky.

Projekt je v posudkovém řízení.

Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy

Na tento rok řešitelé plánují systematické studium přírůstkové materie Veřejné bezpečnosti v ABS, pobočka Kanice a začnou pracovat na monografii. Během celého roku plánují pořádat přednášky pro školy i širokou veřejnost. V polovině října 2021 chtějí uspořádat mezinárodní konferenci Československo a underground v letech 1981–1986 v Knihovně Václava Havla.

Pokračující projekty z předchozích let

Biografie Františka Kriegla (1908–1979)		
Vedoucí projektu: Martin Groman (<i>externista</i>)	Další členové projektového týmu: -	Doba realizace: 2018–2021
Popis <p>Výsledkem projektu je vůbec první ucelený životopis Františka Kriegla. Muže, který byl emigrant, komunista, válečný lékař, podílel se na převzetí moci komunistickou stranou, zestátnil zdravotnictví u nás, byl odstaven od politického vlivu a zase se vrátil, budoval zdravotnictví na Castrově Kubě, podílel se na reformách 60. let 20. století v ČSSR, zapsal se do dějin tím, že v srpnu 1968 odmítl jako jediný podepsat tzv. Moskevské protokoly, musel následně odejít do ústraní a na závěr života podpořil skupinu Plastic People of the Universe a podepsal Chartu 77.</p>		
Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy <p>V průběhu roku 2021 půjde rukopis životopisu do recenzního řízení a po jeho zdárném dokončení bude připravován k publikaci.</p>		

Biografie Josefa Plojhara (1902–1981)		
Vedoucí projektu: Stanislava Vodičková	Další členové projektového týmu: Michal Pehr	Doba realizace: 2018–2021
Popis <p>Cílem projektu je vytvořit biografii katolického kněze, vězně koncentračního tábora a lidoveckého politika Josefa Plojhara, který se stal po válce lidoveckým poslancem a v roce 1948 jednou z nejviditelnějších osobností spolupracujících s novým komunistickým režimem. Díky</p>		

tomu se následně stal dlouholetým ministrem zdravotnictví (1948–1968), předsedou ČSL (1951–1968) a poslancem československého parlamentu (1948–1968 a 1971–1981).

Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy

Z důvodu nařízení vlády a následného uzavření archivů a knihoven na jaře a na podzim 2020 nemohl být dokončen výzkum v Národním archivu. Dokončení archivního výzkumu se předpokládá v prvním čtvrtletí roku a v jeho druhém čtvrtletí odevzdání rukopisu monografie.

Biografie Klementa Gottwalda (1896–1938)

Vedoucí projektu:

Marián Lóži

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2018–2021

Popis

Cílem projektu je napsání biografie Klementa Gottwalda v letech 1896 až 1938, tedy prvního dílu plánované ucelené biografie věnované jedné z klíčových postav komunistické diktatury v Československu. Gottwaldovo působení zasadí do kontextu prvorepublikové KSČ a mezinárodního komunistického hnutí. Pramenně bude vycházet z českých archivů a z dosud nevyužitých archivních fondů Komunistické, tzv. Třetí internacionály. Teoreticky a metodologicky bude pracovat s moderními analytickými přístupy biografie.

Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy

V tomto roce je plánováno odevzdání dvou dílčích odborných studií. Po dohodě bude těmito výstupy projekt vzhledem k nedostupnosti osobního spisu Klementa Gottwalda z ruských archivů (RGASPI/RGANI) v polovině roku uzavřen.

Plánové výstupy: odborné texty Dětství, mládí a učňovská léta Klementa Gottwalda (1896-1914) a Působení Klementa Gottwalda na Slovensku (1921-1926).

Dějiny 1938–1989: Minulost jako vzdělávací a veřejný problém

Vedoucí projektu:

Vojtěch Ripka

Další členové projektového týmu:

Jaroslav Najbert, Kamil Činátl, Jaroslav Pinkas, Čeněk Pýcha, Václav Sixta, Martin Váňa

Doba realizace:

2018–2021

Popis

Projekt svým zaměřením na výuku soudobých dějin umožní vylepšit dosavadní metodiky výuky vybraných témat nacistické okupace a komunistické diktatury a vytvářet také další pomůcky. Dále umožní odborně rozvíjet všechny hlavní vzdělávací principy (viz Koncepce vzdělávání a popularizační činnosti schválená Radou Ústavu dne 23. června 2016) a zkoumat proces aplikace některých z nich do praxe. Historická gramotnost (jinde kritické historické myšlení a podobně) a její komplexní rozvoj jsou v odborné literatuře považovány za důležitý předpoklad demokratické kultury a též školní výuky. Občanům umožňuje efektivně se orientovat v minulosti, čímž přispívá k orientaci v současnosti. Žákům pak umožňuje participovat na vzdělávání a efektivněji si osvojovat vzdělávací obsahy a hodnoty demokratické společnosti.

Projekt se zabývá šířením postupů vedoucích ke zvýšení historické gramotnosti v různých prostředích, počínaje školami všech stupňů a konče obecně veřejností. Mezi nástroje zvyšování historické gramotnosti patří vývoj prostředí pro práci s prameny (HistoryLab) a jeho obsahu a strukturace, konkrétní intervence do škol (formativní hodnocení, spolupráce s SOŠ/SOU a pomoc s revizí kurikulárních dokumentů) a též posilování odborných kapacit didaktických, historických a pedagogických. V neposlední řadě se činnost zaměřuje na širší veřejnost, například na spolupráci s muzei, knihovnami a občanskými sdruženími.

Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy

V roce 2021 se dovrší integrace práce na vývoji a ověřování pomůcek pro výuku soudobých dějin. Stejně jako v roce 2020 bude propojena příprava učebnice pro 9. třídu, jež je ve své závěrečné fázi, s rozvojem analytického prostředí pro práci s prameny.

V roce 2020 výrazně změnila priority práce pandemická situace. Ta přinesla množství klientů, a zesílila tím nároky na provoz aplikací a online akcí. Zároveň znemožnila konání řady seminářů a vynutila si alespoň částečnou transformaci některých formátů do online prostředí. Část akcí organizovaných na živo, včetně konference Dějiny ve veřejném prostoru II., se proto plánuje v náhradním termínu pro rok 2021. Pro její úspěch však bude pokračovat série distančních seminářů a webinářů, a to v těch tématech a konfiguracích, které online prostředí snesou (či pro které může online podoba být dokonce výhodou).

Výjezdy na zahraniční konference se budou odvíjet podle možností. V roce 2020 se uskutečnila méně než třetina plánovaných mezinárodních akcí, na které členové projektového týmu úspěšně přihlásili své příspěvky.

Projekt byl vzhledem k omezením veřejných akcí a setkání prodloužen o rok.

Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1953–1968

Vedoucí projektu:

Milan Bárta

Další členové projektového týmu:

Libor Svoboda

Doba realizace:

2020–2024

Popis

Dějiny StB v Československu po druhé světové válce lze rozdělit do několika období. Tento projekt zkoumá historii v letech 1953-1968, mezi období největších politických procesů a nástupem tzv. normalizace. Státní bezpečnost v té době získala základní podobu, konstitovala metody práce a postupy, jaké známe až do roku 1989.

Projekt naváže na předchozí činnost a za kritérium rozdělení tématu budou (podobně jako v prvním dílu) považovány organizační členění a zaměření činnosti/tematické problematiky (personální problematika, vzdělávání apod.). Zaměří se na rekonstrukci organizačního vývoje rozvědných a kontrarozvědných útvarů podřízených ministerstvu vnitra, představení jejich zaměření, činností a personálního obsazení vedoucích funkcí jednotlivých operativních součástí, a to u centrálních i regionálních složek. Postihne vývoj v celém tehdejší Československu, ovlivněný v tomto období vznikem federace.

Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy

Vzhledem k dohodě, že v rámci zkoumání dějin státobezpečnostních složek budou po dokončení projektu o letech 1945–1953 připravovány prioritně výstupy projektu věnovaného letům 1969–1989 (1990), bude v tomto projektu zaměřeném na léta 1953–1968 pokračovat pouze archivní výzkum, příp. příprava k pilotním studiím. Bude konkretizován a s externisty domluven plán spolupráce na rok 2022. Autoři se zároveň budou nadále věnovat vydání prvního dílu (1945–1968).

Dějiny státobezpečnostních složek v letech 1969–1989

Vedoucí projektu:

Prokop Tomek (externista)

Další členové projektového týmu:

Adam Havlík, Tomáš Malínek, Milan Bárta, Libor Svoboda

Doba realizace:

2017–2021

Popis

Dějiny státobezpečnostních složek v Československu po druhé světové válce lze rozdělit do několika období, pro zpracování dějin v rámci projektu Ústavu byly vybrány tři periody (1945–1953, 1953–1968, 1969–1989). Rok 1968 spojený s marnou snahou o reformy Bezpečnosti ukončuje jednu etapu, posledním obdobím je pak éra normalizační StB. Dne 1. ledna 1969 vstoupila v platnost čs. federace. Aparát Ministerstva vnitra a jemu podřízených složek tak procházel dvěma výraznými změnami – pod novým ministrem J. Pelnářem probíhala tzv. normalizace, která fakticky začala krátce po invazi pěti států Varšavské smlouvy, a současně vstoupila v platnost nová výrazná organizace, spojená se vznikem tří ministerstev vnitra – federálního a dvou republikových. Také federalizace byla využita k „očistě“ a pod záminkou reorganizace docházelo k personálním přesunům, většinou ve funkcích vedoucích pracovníků. Rozsáhlé čistky vyvrcholily po nástupu nového ministra Radko Kasky v roce 1970 ve spojení s výměnou stranických legitimací a následným přísným hodnocením činnosti pracovníků v průběhu „krizového období“.

Projekt naváže na předchozí činnost a za kritérium rozdělení tématu bude považováno organizační členění a zaměření činnosti. Zaměří se na rekonstrukci organizačního vývoje rozvědných a kontrarozvědných útvarů podřízených Ministerstvu vnitra, představení jejich zaměření, činností a personálního obsazení vedoucích funkcí jednotlivých operativních součástí, a to u centrálních i regionálních složek. Nahlédne taktéž do souvislostí akcí i personální struktury StB. Důležitou roli bude hrát snaha o začlenění problematiky do zahraničněpolitických i vnitropolitických souvislostí, a především vztah Bezpečnosti a komunistické strany. Postihne vývoj v celém tehdejší Československu a pokusí se jej dát do souvislosti s krizí komunistického bloku. Je třeba mít stále na paměti, že vývoj v jednotlivých útvarech podřízených ministerstvu probíhal různě, lišil se také vývoj na Slovensku a v Čechách, jinak vnímali dění v centrále, jinak na okresech a v krajích.

Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy

Rok 2021 bude věnován práci na jednotlivých kapitolách pro třetí díl "Dějin StB". Oproti roku 2020 na nich bude pracovat rozšířený řešitelský tým. Dílčí kapitoly by měly být odevzdány v průběhu roku 2021. V první polovině roku bude jako výstup z projektu publikována případová studie zaměřená na problematiku Státní bezpečnosti a její role v procesu tzv. přestavby ve druhé polovině osmdesátých let. Sběr archivních materiálů z fondů ABS a slovenského Archivu ÚPN bude v průběhu roku 2021 probíhat v menším rozsahu (doplňkově) podle aktuální potřeby.

Dokumentace a databáze československých občanů popravených v době nacionálního socialismu v Drážďanech		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Pavla Plachá	-	2017–2021
<p>Popis</p> <p>Dokumentace československých občanů popravených v Drážďanech v období nacionálního socialismu na základě rozhodnutí německých soudů je pilotním projektem postupné dokumentace všech popravených Čechoslováků. Realizátorem projektu je ÚSTR a Gedenkstätte Münchner Platz Dresden. Téměř dvě třetiny osob (nejméně 855 z celkového počtu 1345), které byly v období nacismu popraveny v Drážďanech, pocházely z předmnichovského Československa. Projekt má pokud možno detailně dokumentovat každý jednotlivý případ a zároveň postihnout obecná specifika Drážďan jako jednoho z center nacistické soudní perzekuce ve vztahu k našemu území. Cílem je komplexní zmapování všech v Drážďanech popravených Čechoslováků ve formě interní česko-německé databáze především na základě vytěžení primárních historických pramenů a vyhodnocení získaných dat. Výsledky výzkumu a kontextualizované biogramy popravených budou veřejnosti zpřístupněny formou webového portálu.</p>		
<p>Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy</p> <p>Projekt bude v tomto roce (v prodlouženém termínu) dokončen. Na základě spolupráce s projektovým partnerem a v návaznosti na samotnou databázi popravených vzniknou hesla pro česko-německou webovou prezentaci projektu, která budou vysvětlovat uživatelům databáze historický kontext dané problematiky. Ve spolupráci s IT oddělením budou vytvořeny webové stránky. Dále je v plánu prezentace a propagace projektu. Zároveň bude zahájena a postupně prováděna analýza dat shromážděných v databázi. Výsledek analýzy bude zveřejněn, vhodná forma tohoto výstupu bude ještě upřesněna (např. odborná studie).</p>		

Dokumentace politických represí v Sovětském svazu		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Adam Hradilek	Jan Dvořák, Anna Chlebina	2018–2022
<p>Popis</p> <p>Projekt <i>Dokumentace politických represí v Sovětském svazu</i> přímo navazuje na předchozí projekt Ústavu <i>Čechoslováci v Gulagu</i> realizovaný v letech 2014–2017. Jeho význam, hlavní témata, metodologie i personální obsazení jsou prakticky totožné, liší se však konkrétním zaměřením a výstupy. Oproti předchozímu projektu, který byl zaměřen hlavně na orálně-historický výzkum, tvorbu dokumentárního cyklu ve spolupráci s Českou televizí a v omezené míře i na výzkum v zahraničních archivech, je předkládaný projekt zaměřen zejména na digitalizaci a zpracování materiálů NKVD/KGB dotýkajících se čs. historie, jejich zpracování i uveřejnění v odborných i vzdělávacích výstupech (publikace, muzeum Gulag Online) a komparaci s dalšími prameny (rozhovory, vzpomínky, pozůstalosti).</p> <p>Během dosavadní činnosti Ústavu bylo zaznamenáno přes 40 rozhovorů s přímými pamětníky táborů Gulagu a celá řada rozhovorů s příbuznými perzekvovaných osob. Zároveň se podařilo shromáždit několik desítek osobních výpovědí pamětníků Gulagu z českých i zahraničních archivů. Výpovědi pamětníků, dokumentace k represím i terénní práce tvoří základ dosavadního výzkumu – snahu zmapovat jednotlivé osudy obětí represí a důvody, které k nim vedly. Kromě odborného přínosu, který s sebou přinese zmapování rozsahu, charakteru a časového vymezení represí, je cílem projektu i připomínka konkrétních lidských osudů.</p>		
<p>Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy</p> <p>K hlavním výstupům projektu v roce 2021 patří zpracování dokumentů sovětských bezpečnostních složek získaných v rámci přidruženého projektu "Digitální archiv NKVD/KGB vztahujících se k Československu", a to formou soupisu čs. občanů perzekvovaných v SSSR, odborných studií, popularizačních článků, přednášek a výstav v ČR i v zahraničí. V návaznosti na dobu trvání přidruženého, externě financovaného projektu, bylo po dohodě prodlouženo trvání tohoto projektu do roku 2022.</p> <p>Mezi hlavní výstupy bude rovněž patřit publikování zpracovaných nahrávek rozhovorů s pamětníky Gulagu, fotografií, dokumentů a archivních pomůcek na webu projektu cechoslovacivgulagu.cz. Klíčové archivní pomůcky a ukázky obsahu webu budou publikovány v několika jazykových mutacích.</p> <p>Řešitelé projektu by se rádi podíleli na přípravě tematického čísla časopisu <i>Paměť a dějiny</i> věnovanému tématu Gulagu a perzekuce čs. občanů v SSSR.</p>		

Dokumentace popravených z politických důvodů 1948–1989		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Petr Mallota	Markéta Doležalová	2008–2021
<p>Popis</p> <p>Projekt si klade za cíl zmapovat osudy popravených osob v Československu mezi léty 1948–1989 z politických důvodů. V předchozím období byla zpracovávána biografická hesla, členové projektového týmu publikovali články a studie a podíleli se na přípravě výstav. K jednotlivým případům rovněž shromáždili vybrané dokumenty v elektronické podobě. Finální výstupem projektu bude rozsáhlý soubor biografických studií.</p>		
<p>Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy</p> <p>Vzhledem k nutnosti zadat některé životopisné studie k přepracování, která vzešla z recenzního řízení, a k rozsahu redakčních prací se projekt prodloužil do roku 2021. V první polovině roku 2021 budou probíhat poslední redakční práce a publikace bude předána k vydání. Výstup: MALLOTA, Petr a kol.: Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu; rukopis monografie.</p>		

Film a dějiny (téma: „válka a film“)		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Petr Kopal		2019–2021
<p>Popis</p> <p>Podstatou moderního totalitarismu byla kromě represivních prostředků také pseudonáboženská imaginace, jež byla přítomná v zásadě totožná s filmovou propagandou (politickou propagandou zprostředkovanou „nejdůležitějším uměním“). Prvořadým cílem projektu je</p>		

výzkum této propagandy. Konkrétně se projekt zaměřuje na tyto základní otázky: Jak filmová tvorba v rámci obou totalit fungovala? Jaké byly její úkoly a možnosti? Jakým způsobem byla recipována? Zabývá se tedy fungováním a proměnami kulturní politiky v letech 1939–1989, výrobní a distribuční praxe, cenzury a struktur (institucí, orgánů) kinematografie, jakož i televize (ČST zahájila vysílání v roce 1953).

Aktuální fáze projektu se soustřeďuje na vztah války a filmu, primárně pak na válečnou propagandu (která je pokládána za koncentrovanější, agresivnější formu politické propagandy), šířenou prostřednictvím filmu (televize atd.).

Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy

Projekt Film a dějiny vstupuje do třetího roku tematické etapy "Válka a film". Bude připraven hlavní závěrečný výstup v podobě kol. monografie "Film a dějiny 8. Válka". V roce 2021 bude uspořádána konference "Bezpečnost a film", která by měla otevřít další tematickou fázi projektu.

HistoryLab: využití technologií k rozvoji historické gramotnosti.

Vedoucí projektu:

Kamil Činátl

Další členové projektového týmu:

**Vojtěch Ripka, Čeněk Pýcha, Jiří Maha, Pavla Sýkorová,
Petr Sedlák**

Doba realizace:

2018–2021

Popis

Cílem projektu je vývoj a aplikace inovativních softwarů pro výuku historických témat, jež zefektivní dosažení vzdělávacích cílů stanovených v RVP v oblasti Člověk a společnost. Vznikne specializované multimediální prostředí, jež bude přes standardní rozhraní schopné komunikovat s běžně rozšířenými Learning Management Systems (LMS) a zefektivní interakci mezi učitelem a žákem. Bude obsahovat výukové objekty organizované dle architektury metadat provázaných s principy moderní didaktiky. Prostor bude uživatele vést k tomu, aby si postupnými kroky osvojovali metody kritické práce s historickými prameny a koncepty, s nimiž pracuje moderní

didaktika a historiografie. Prostřednictvím řízení uživatelského chování v aplikaci podpoří implementaci inovativní učební metody do cílového prostředí.

Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy

V průběhu roku 2021 bude projekt ukončen (2/2021). Na začátku roku proběhne ještě jeden workshop HistoryLab: distančně. Cílem workshopu je podpořit učitele při práci s HistoryLabem v distanční výuce. Proběhnou poslední úpravy na vyvíjených třech softwarech, které společně vytvářejí aplikaci pro práci s prameny. Oficiálně bude dokončen vývoj dvou z nich: Katalogu se systémem metadat pro výběr vhodného cvičení a Modulu pro správu a evidenci výsledků cvičení. Dokončena bude též spolupráce s externími odborníky na didaktiku starších dějin na audiovizuálním díle (souboru cvičení HistoryLabu) ke starším dějinám. Do recenzního řízení v časopise HOP bude předána odborná studie k problematice historického myšlení. K hlavnímu cíli za rok 2021 kromě úspěšného dokončení projektu patří zajištění jeho udržitelnosti v rámci provozu Oddělení vzdělávání. Jde především o průběžnou podporu uživatelů aplikace (správa helpdesku, IT podpora při řešení problémů), organizaci seminářů pro učitele, vývoj dalších cvičení, prezentaci HistoryLabu na konferencích, podpora konsorcia spolupracujících institucí a průběžné vyhodnocování výsledků práce z aplikace. Vývoj cvičení i po ukončení projektu souvisí se spoluprací OV na učebnici pro 9. třídu ZŠ Fraus. V říjnu 2020 byl podán projekt do nové výzvy TAČR, pokud by byl úspěšný, zajistil by podporu dalšího vývoje HistoryLabu (případně zahájení projektu 4/2021).

Hnutí 1968 v Československu a západním Německu: komparativní analýza

Vedoucí projektu:

Martin Valenta

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2017–2021

Popis

Komparace sociálních hnutí v roce 1968 v Československu a v západní Evropě s primárním akcentem na západní Německo bude sledována ve třech vrstvách:

1. Ideové kořeny hnutí 1968 (1962–1966): počátkem 60. let se jak v Československu, tak v západním Německu začaly formovat předpoklady pro novou společenskou etapu. Porovnány budou vznikající zárodky sociálně kritických hnutí v Československu (ústicích později v tzv. druhou kulturu) s paralelně se formujícím západoněmeckým protestním hnutím: působnost seskupení Subverzivní akce, radikalizace levicově zaměřeného spolku SDS, sílící recepce neomarxistických teorií apod. V tomto smyslu budou komparativně zpracovány i směrodatné příklady „českého neomarxismu“ v rámci KSČ (Kosík, Richta).
2. Rok 1968 (1967–1969): porovnán bude zlomový rok 1968 v obou zemích. Zatímco na straně české se nositelem snah o změnu nemohlo stát (až na ojedinělé výjimky) sociálně kritické hnutí, ale státní ideologie, instituce a následně média, západoněmecká hnutí stála v čele úsilí o revoluční společenskou dynamiku (mimoparlamentní hnutí). Pozornost bude věnována i „prohrám“ aktérů roku 1968: v ČSSR invazí vojsk zemí Varšavské smlouvy a nástupem tzv. normalizace, v Německu krachem revolučních iluzí – schválením „nouzových zákonů“, rozkladem protestního hnutí, zrodem levicového terorismu apod.
3. Dopady hnutí 1968 (1970–1980): třetí vrstva bude představovat jádro výzkumu. Porovnána budou hnutí navazující na „rok 1968“: československá druhá kultura a následně disent a fenomén tzv. německých nových sociálních hnutí (včetně jejich pozdějšího politického zhmotnění ve straně Zelených). Komparovány budou směrodatné cíle a hodnotové zaměření těchto entit, jejich konfliktní vztahy s etablovaným systémem (např. události doprovázející zlomový rok 1977) stejně jako strukturálně odlišné možnosti komunikace a působení na veřejnost, jejichž výsledky jsou hmatatelné dodnes.

Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy

V roce 2021 bude pokračovat práce na kapitolách závěrečného publikačního výstupu k československému a západoněmeckému hnutí 1968. V r. 2021 se předpokládá náhrada zahraničních cest plánovaných v r. 2020, které byly znemožněny epidemiologickou situací. Bude tedy dokončován archivní výzkum, který je předpokladem finální textace. Předpokládá se pořízení těch pamětnických rozhovorů, které také nebylo možné uskutečnit. Plánována je účast na odborné konferenci.

Josef Nebeský, demokrat za nacismu a komunismu		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Jaroslav Rokoský		2019–2022
Popis		
<p>Projekt na základě archivního výzkumu zmapuje trpký osud Josefa Nebeského (1889-1966), českého agrárního politika, který byl po 15. březnu 1939 jmenován členem výboru Národního souručenství. V jediné nacisty povolené politické straně v Protektorátu Čechy a Morava zastupoval vedoucího výboru Adolfa Hrubého. Po jeho odstoupení v létě 1939 stál Nebeský až do května 1941 v čele této politické organizace. Po válce byl postaven před Národní soud jako zrádce a kolaborant. Ten však tohoto agrárního národohospodáře osvobodil. V prosinci 1948 byl znovu zatčen a odsouzen na 12 let těžkého žaláře. Padesátá léta prožil v komunistických věznicích v Československu, odkud se vrátil s podlomeným zdravím. Výstupem projektu bude odborná studie „Vedoucí Národního souručenství ve vězení“, jež bude prezentována v odborném periodiku a především monografie „Josef Nebeský, demokrat za nacismu a komunismu“.</p>		
Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy		
<p>V roce 2021 je prioritou dokončení archivního výzkumu k projektu (doma i v zahraničí). Plánovány jsou přednášky pro školy a veřejnost, činnost Skupiny třetího odboje a dvě odborné konference (Düsseldorf, Praha). Výstupem bude vydání studie "Vedoucí Národního souručenství ve vězení".</p>		

Jugoslávská komunita v Československu 1969–1989. Příspěvek ke studiu imigrace a pobytu cizinců v období tzv. normalizace

Vedoucí projektu:

Ondřej Vojtěchovský

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2017–2021

Popis

Cílem projektu je zmapovat a analyzovat fenomén pobytu jugoslávských občanů a vývoj dlouhodobě usdlé jugoslávské komunity v Československu v období tzv. normalizace. Smyslem výzkumu přitom není jen nashromáždit poznatky o této relativně malé části populace, ale v širokém kontextu zkoumat plejádu politických a společenských jevů, které poznamenaly československý politický režim a společnost v této vývojové fázi státního socialismu. Těmito jevy jsou dočasná či trvalá imigrace, postoj politické moci vůči dlouhodobě usdlým cizincům a podmínky jejich pobytu, stereotypy domácího obyvatelstva vůči cizincům a přistěhovalcům, podoby akceptace či odmítnutí. Skrze analýzu těchto jevů výzkum směřuje k poznání normalizace jako fáze diktatury komunistické strany v Československu a usiluje o distinkci, nakolik a v jakém ohledu se diktatura KSČ posunula oproti předchozímu období zakončenému násilným přerušením tzv. obrodného procesu. Na druhé straně však postihuje problémy, které přesahují epochu státního socialismu a se kterými se nijak překvapivě setkáváme i dnes. Jelikož postoje státní moci i společnosti vůči přistěhovalcům a cizincům jsou v současnosti velice aktuální, je na místě se ptát, jakou má česká společnost se soužitím s cizinci a imigranty historickou zkušenost. Zvláště palčivé jsou otázky po zdrojích dnešních negativních emocí a xenofobních nálad. Přestože lze oprávněně nalézat kořeny či alespoň paralely i ve starších obdobích, nabízí se relativně nedávné období normalizace jako zvláště vhodný rámec pro takto formulovaný výzkum.

Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy

Vzhledem k situaci v roce 2020 nemohl být proveden očekávaný archivní výzkum a orálně historický výzkum. Práce bude příští rok připravena k odevzdání v podobě, kterou umožní současný stav heuristiky.

Nacistický bezpečnostní aparát a SS v Protektorátu Čechy a Morava II

Vedoucí projektu:

Jan Vajskebr

Další členové projektového týmu:

Jan Zumr

Doba realizace:

2017–2021

Popis

V rámci projektu bude systematicky zpracována struktura a personální obsazení vedoucích a zástupců vedoucích řídicích a venkovních úřadoven Gestapa na území Protektorátu. Bude realizován rozsáhlý archivní výzkum v tuzemsku i zahraničí, nashromážděný materiál bude pečlivě utříděn a zanalyzován a na základě jeho vyhodnocení vznikne stěžejní výstup – monografie s pracovním názvem *Velitelský sbor Gestapa v Protektorátu Čechy a Morava*. Projekt bude doplněn studii věnovanými dílčími problémům, interaktivní mapou na internetu, konferencemi, semináři a přednáškami.

Projekt se zaměří na analýzu velitelského sboru Gestapa v Protektorátu Čechy a Morava. Součástí monografie budou encyklopedicky koncipované medailony všech velitelů a jejich zástupců (cca 120 mužů). Zkoumán bude mimo jiné původ, rodinné/sociální zázemí, náboženská příslušnost/výstupy z církví, dosažené vzdělání, účast v první světové válce, politická angažovanost, členství v NSDAP a SS a dalších nacionálně socialistických organizací, kariéra před okupací v ČSR, činnost v Protektorátu, působení mimo Protektorát a nasazení na východní frontě i poválečné osudy (vyšetřování, soudní řízení v Československu, Německu, popř. v Rakousku a dalších zemích). Následně bude proveden rozbor údajů, které budou zaneseny do grafů a tabulek. Zjištěné výsledky nám umožní detailně rekonstruovat podobu velitelského sboru Gestapa v Protektorátu Čechy a Morava a porovnat výsledky s dobovými statistikami i bádáním cizojazyčných i tuzemských odborníků.

Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy

V roce 2021 plánují řešitelé dokončit rukopis knihy, který nebylo možno dokončit v roce 2020 kvůli pandemii Covid-19. Kromě ní bude dokončeno i několik odborných časopiseckých studií věnujících se problematice Gestapa.

Muzeum dělnického hnutí v 21. století.		
Vedoucí projektu: Čeněk Pýcha	Další členové projektového týmu: Jaroslav Pinkas, Jaroslav Mervart, Bohumil Melichar, Kamil Činátl, Tereza Arndt	Doba realizace: 2018–2022
<p>Popis</p> <p>Hlavním cílem projektu je zpřístupnění a zprostředkování vybraných materiálů sbírkového fondu Muzea dělnického hnutí současné veřejnosti a jejich poskytnutí k edukativním účelům. Vybrané části tohoto rozsáhlého fondu, úzce spojeného s ideologickou a politickou mocí KSČ v období let 1948–1989, by měly být prezentovány jako plnohodnotné kulturní dědictví. Laická i odborná veřejnost tak dostane možnost seznámit se s naprosto unikátním materiálem, jež byl po dobu více než 25 let uzavřen v depozitáři prakticky bez veřejné prezentace.</p> <p>Veřejně přístupným výsledkem projektu bude interaktivní informační portál s názvem Encyklopedie muzea dělnického hnutí, který vedle nejrůznějších informací, aktualit, virtuálních výstav či dílčích databází umožní uživatelům stránek vstoupit do Mapy dělnického hnutí v přehledné podobě zpřístupňující historické a geografické souvislosti Sbírký MDH a dalších souvisejících sbírek a také do vzdělávací aplikace s názvem Atlas dělnického hnutí, založené na speciálním softwaru. Portál nabídne také několik specifických výsledků sledujících konkrétnější témata projektu – formou elektronické databáze s názvem Politické brožury ve Sbírci MDH bude zpracována unikátní a informačně bohatá podsbíрка politických brožur, elektronicky prezentován bude také archivní Katalog fondu Klement Gottwald a specializovaný Průvodce po Archivní sbírce MDH sdružující informace o nejzajímavějších archivních materiálech Sbírký.</p> <p>Partnerem projektu je Národní muzeum.</p>		
<p>Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy</p> <p>Projekt vstupuje do 4. roku realizace a do 3. fáze projektu. V tomto roce by měl být dokončen klíčový výstup Nmap. Za Ústav jsou připravené dvě mapy jako prototyp (včetně technického řešení), což je pro práci na výstupu v příštím roce dobrý základ. Dále bude pokračovat práce na didaktických výstupech software (navázán na mapu) a na knižní metodice reflektující vzdělávací přístup ke sbírce. Částečně se budou řešitelé projektu za ÚSTR podílet na přípravě výstavy pro rok 2022.</p>		

Odboj a perzekuce křesťanů v období nacismu a komunismu (1938–1989)

Vedoucí projektu:

Markéta Doležalová

Další členové projektového týmu:

Stanislava Vodičková, Martin Jindra

Doba realizace:

2009–2021

Popis

V roce 2009 byl zahájen jeden z dílčích projektů, který je součástí mapování odboje a perzekuce českých občanů za druhé světové války a následně v období komunismu. Projekt je zaměřen na postupnou dokumentaci duchovních z řad křesťanských církví, především na duchovní katolické církve, Českobratrské církve evangelické, Jednoty bratrské, Jednoty českobratrské, Církve československé (husitské) a pravoslavné církve.

Samotný projekt se dělí na dvě samostatné, na sebe navazující části, které zpracovávají období nacismu a období komunismu a jejichž výsledky budeme v závěru projektu komparovat.

V první části chceme zvláštní pozornost věnovat nezpracovanému tématu českých duchovních (včetně českých Němců) uvězněných, popravených a zavražděných v koncentračních táborech i těm, kteří se z těchto vězeňských zařízení vrátili. Budeme mapovat jednotlivá místa, vězeňská zařízení a popraviště, kterými prošli. Po rozpracování rozsudků můžeme také sledovat jejich motivy a prostředky odporu i proměny v tvrdosti udílených trestů během nacistické vlády. Součástí projektu bude vytvoření přehledu o zapojení duchovních do různých forem národního odboje: exilové vlády, zahraniční armády, rozvědné služby apod.

Druhá část projektu plynule navazuje na předchozí, neboť účastníci křesťanského odboje a perzekvovaní v období Protektorátu Čechy a Morava se ve své většině stali i nepřáteli hegemonistického režimu levicového typu a opět končili ve věznicích. Záměrem celého projektu je nejen zaznamenat osudy těchto lidí a církví v době totalitních režimů, ale také vnést do povědomí společnosti méně známá témata, jako je např. boj křesťanů proti germanizaci a pokřivení českých dějin v době nacismu, způsoby obrany proti ideologickému působení při výchově dětí a mládeže v letech komunistického režimu či soustavnost pronásledování katolické církve během celého období komunistické vlády v Československu.

Výsledky našeho výzkumu budou průběžně prezentovány na webových stránkách Ústavu, dále v podobě článků a studií v časopise *Paměť a dějiny* a ve sborníku *Securitas Imperii* a formou výstav. Naším záměrem je zakončit tento dlouhodobý projekt monografií s životopisnými medailony jednotlivých duchovních křesťanských církví, kteří prošli koncentračním táborem Dachau.

Projekt v roce 2020 – plánované kroky a výstupy

Z důvodu nařízení vlády a následného uzavření archivů a knihoven na jaře a na podzim 2020 nemohl být dokončen výzkum v Národním archivu a ve vatikánských archivech k KT Dachau - katolické duchovenstvo z území českých zemí. V prvním čtvrtletí předpokládá řešitelka S. Vodičková dokončení archivního výzkumu a ve druhém čtvrtletí prezentaci databáze. Tím bude ukončen projekt Odboj a perzekuce křesťanů v období nacismu a komunismu (1938–1989). V průběhu celého roku se řešitelky budou účastnit vernisáží výstav: Nebe bylo plné hvězd, Diktatura versus naděje a Velehrad vás volá! V případě uvolnění protiepidemických opatření se zúčastní mezinárodní konference IPN Varšava.

Organizace Světлана. Historie protikomunistické resistance v Československu a proměny její interpretace.

Vedoucí projektu:

Zdeněk Homola

Další členové projektového týmu:

Luboš Kokeš

Doba realizace:

2018–2021

Popis

Projekt se zaměřuje na výzkum protikomunistické resistance v Československu na přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století na příkladu „Organizace Světлана“, která představuje jeden z nejznámějších, ale také nejkontroverznějších případů třetího odboje. Projekt se zaměřuje na genezi vzniku této protikomunistické skupiny, na její přímé i nepřímé aktéry a povahu jejich činnosti. Zároveň zkoumá způsob infiltrace této organizace orgány Státní bezpečnosti, její likvidaci a následné soudní procesy. Analyzována je tedy nejen činnost dané skupiny, ale zároveň je na tomto konkrétním příkladu rekonstruován i princip fungování tehdejších komunistických bezpečnostních složek. Vzhledem k vývoji výzkumu bylo rozhodnuto o prodloužení doby odevzdání projektu do konce roku 2021.

Projekt v roce 2020 – plánované kroky a výstupy

V průběhu roku 2021 bude dokončen základní výzkum v archivech, muzeích, soudech a dalších institucích v ČR a na Slovensku, který nebylo možné řádně absolvovat v průběhu roku 2020 pro omezení studia a přístupů do uvedených institucí. Na základě analýzy doposud shromážděných materiálů a provedených rešerší (lustrací) je plánována cesta do vybraných archivů v zahraničí (Francie – např. archiv Préfecture de Police Paris), kde se nachází záznamy, dokumenty a materiály k problematice projektu, přesněji ke konkrétním osobám pobývajícím v exilu. Dále bude pozornost věnována vyhledávání a oslovování pamětníků, přípravě a psaní případových studií - vydání ve druhé polovině roku 2021.

Revize politických procesů a soudní rehabilitace jejich obětí v komunistickém Československu		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Jaroslav Pažout		2019–2022
<p>Popis</p> <p>Projekt si klade za cíl komplexně zpracovat problematiku soudních rehabilitací obětí politických procesů se zaměřením na přípravu a aplikaci rehabilitačního zákona č. 82/1968 Sb. z 25. června 1968, a to až do doznívání soudní rehabilitace v průběhu 70. let. V souvislosti se sledováním jednotlivých případů nemůžeme ponechat stranou ani výsledky rehabilitací po pádu komunistického režimu v roce 1989 podle nového rehabilitačního zákona č. 119/1990 Sb. z 23. 4. 1990. Rehabilitace obětí stalinismu – stejně jako obecně problematika vyrovnání se s nedávnou minulostí země – představovaly jednu z nejdiskutovanějších otázek v období Pražského jara a klíčových impulsů pro rozvoj občanské společnosti. Samozřejmě tak bude sledována i rezonance této problematiky ve veřejnosti i v relevantních politických orgánech země. Se soudní rehabilitací bezprostředně souvisela i problematika rehabilitace mimosoudní, tedy majetkové či profesní, a postihu osob zodpovědných za trestněprávní perzekuci. Stranou pozornosti tak nezůstane např. ani činnost prověřkových komisí na ministerstvech vnitra a spravedlnosti zabývajících se odpovědností svých zaměstnanců za nezákonnosti páchané v souvislosti s tzv. protistátními činy a také působení rezortních rehabilitačních komisí, které měly za úkol provést profesní rehabilitaci bývalých zaměstnanců.</p> <p>Geneze rehabilitačního procesu ovšem sahá hluboko před rok 1968. Nelze tedy pominout ani dílčí revize některých procesů probíhající od druhé poloviny 50. let 20. stol. a jejich společenský a politický dopad. Přestože je projekt zaměřen primárně na soudní rehabilitace obětí politických procesů s jistým přesahem do problematiky rehabilitace mimosoudní, především profesní, nemůžeme hlavně pro období před rokem 1968 pominout rehabilitaci, která probíhala v rámci vládnoucí Komunistické strany Československa, neboť její výsledky měly bezprostřední vliv na rehabilitaci soudní.</p>		
<p>Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy</p> <p>V 1. – 3. čtvrtletí roku 2021 bude probíhat archivní výzkum v archivech v ČR a SR (vzhledem k uzavření archivů, resp. omezení přístupu v r. 2020 má zpoždění). Výzkum bude probíhat především ve fondech Národního archivu, uskuteční se též dvě pracovní cesty do Bratislavy, kde bude provedena rešerše v Slovenském národním archivu a archivu Ústavu paměti národa, a také jeden pracovní pobyt v Brně v Moravském zemském archivu a ve státních oblastních archivech v Plzni a Litoměřicích. V prvním pololetí by měla být vydána kolektivní monografie z konference Revize politických procesů a rehabilitace jejich obětí v komunistickém</p>		

Československu, odevzdané do konce roku 2020. Výstupem projektu bude vedle původně plánovaného rukopisu monografie k rehabilitacím ještě rukopis publikace o barnabitské komisi.

Projekt reálně (vzhledem k dokončování předchozích výstupů) začal o rok později, než byl původně plánovaný rok 2018. S přihlédnutím k nárůstu počtu velkých publikačních výstupů a zdržení archivního výzkumu z důvodu pandemie Covid-19 je stanoven nový závěrečný termín projektu na konec roku 2022.

Sochař František Bílek a jeho rodina v osidlech 20. století.

Vedoucí projektu:

Martin Jindra

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2019–2021

Popis

Cílem projektu je zpracovat podrobnou biografii sochaře Františka Bílka a jeho dětí Františka Jaromíra Bílka a Bertý Mildové-Bílkové od druhé poloviny 30. let 20. století. V biografii se pokusíme nastínit interakce estetických a morálních hodnot v pozdních Bílkových dílech. Dále budeme zkoumat dopady obou nesvobodných období našich novodobých dějin na veřejný i soukromý život Bílkovy rodiny.

Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy

V roce 2021 bude dokončován archivní výzkum a rešerše dobového tisku. Získaná data budou analyzována. Během tohoto roku budou publikovány studie v odborných i popularizačních časopisech, plánovaná jsou též vystoupení v médiích.

Státní zemědělské podniky a jejich role při prosazování kolektivizace venkova

Vedoucí projektu:

Jiří Urban

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2017–2021

Popis

Projekt se věnuje problematice státních zemědělských podniků a jejich roli při prosazování kolektivizace venkova. Tomuto tématu byla dosud věnována jen naprosto minimální badatelská pozornost, ačkoli na potřebu komplexního primárního výzkumu úlohy strojních a traktorových stanic (STS) a Československých státních statků (ČSSS) v procesu kolektivizace poukazoval již koncem 70. let nestor agrárních dějin Samuel Cambel.

Vzhledem k neutěšenému stavu výzkumu na tomto poli se projekt zaměří na zkoumání role STS, ČSSS a hospodářských družstev. Při řešení projektu bude primární výzkum zaměřen na konkrétní státní zemědělské podniky představující důležité reprezentanty strojních a traktorových stanic (STS Kukleny, ustavená údajně jako první v Československu), Československých státních statků (Gigant Smiřice, budovaný jako výkladní skříň údajných předností socialistické živočišné velkovýroby) a hospodářských družstev (konkrétní reprezentant vzejde z průzkumu ucelenosti archivních fondů družstev v regionu někdejšího Hradeckého kraje, do něhož místně přísluší také výše zmínění zástupci STS a ČSSS).

Vzhledem k vývoji výzkumu bylo rozhodnuto o prodloužení doby odevzdání projektu do konce roku 2021.

Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy

Na začátku roku bude řešitel pracovat na analýze shromážděných pramenů a zpracovávat rukopis závěrečné monografie. S ohledem na epidemiologická opatření roku 2020, v němž nebylo možné dokončit plánovaný primární výzkum, bude řešitel podle možností dokončovat bádání v několika fondech centrální úrovně uložených v Národním archivu (fond Ministerstvo zemědělství; fond Ministerstvo státních statků; fond Ústředí pro mechanizaci zemědělství, n. p., Praha; fond Zemědělské oddělení ÚV KSČ), příp. i v několika regionálních fondech ve Státním okresním archivu Hradec Králové (fond Strojní a traktorová stanice n. p. Hradec Králové; fond Městský národní výbor Smiřice; fond Hospodářské družstvo Hradec Králové) a ve Státním oblastním archivu Zámorsk (fond Státní statek - Velkovýkrmy Smiřice; fond Revoluční odborové hnutí - závodní výbor Státní statek Smiřice; fond Ústředí pro mechanizaci zemědělství - krajský inspektorát, Hradec Králové).

Tajné fakulty a jejich vliv na život katolické církve		
Vedoucí projektu:	Další členové projektového týmu:	Doba realizace:
Eva Vybíralová		2018–2021
Popis		
<p>Tajné, tzv. mexické fakulty (tj. zmocnění, speciální pravomoci), představují fenomén, se kterým se setká každý, kdo se věnuje tématu podzemní či skryté církve. Projekt se bude zabývat jednak analýzou těchto fakult pro katolickou církev v Československu (1949/1950), ale také hledáním původních fakult pro církev v Mexiku a Španělsku (20. a 30. léta 20. stol.) a srovnáním s obdobnými fakultami pro církev na území dnešního Polska (1945) nebo Rumunska (1948).</p>		
Projekt v roce 2020 – plánované kroky a výstupy		
<p>V prvním a druhém čtvrtletí řešitelka připraví svou knihu o tajných svěceních k publikaci. Kromě toho v prvním čtvrtletí uskuteční archivní výzkumy v NA ČR, Archivu Ministerstva zahraničních věcí a v ABS. Chystá rovněž odevzdání textu o vztahu kardinála Vika k podzemní církvi do chystaného sborníku. Ve druhém čtvrtletí, po otevření vatikánských archivů, řešitelka stráví 14 dní v Tajném archivu a Archivu Státního sekretariátu. Dále uskuteční tuzemský archivní výzkum, případně také interview. Ve čtvrtém čtvrtletí by měl vyjít překlad řešitelčiny knihy, kterou bude prezentovat, příp. propagovat v médiích a při přednáškách pro veřejnost. Dále uskuteční zahraniční cestu do bratislavských archivů. Poté začne práce na závěrečném výstupu o tajných fakultách.</p>		

Udavačství jako sociální praxe v českých zemích 1938–1953

Vedoucí projektu:

Jaromír Mrňka

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2017–2022

Popis

Nacistická a stalinistická diktatura představovaly systémy vládnutí, které udávání přiznávaly relativně vyšší důležitost. Odlišovaly se především v kvantitativní míře. Projekt bude rekonstruovat fenomén udavačství v moderní české společnosti a bude zaměřen na analýzu mechanismů, v nichž udavačství představovalo specifický druh sociální komunikace mezi státem a společností. Důraz bude kladen na analýzu udavačství jako výlučného jednání, přičemž bude analyzována jak individualita konkrétních aktérů, tak jejich sociální zasazení jako osobité sociální skupiny. Vzhledem k vývoji výzkumu bylo rozhodnuto o prodloužení doby odevzdání projektu do konce roku 2021.

Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy

Řešení projektu bylo z důvodu heuristických komplikací a negativním důsledkům pandemie Covid-19 prodlouženo o rok (do konce roku 2022). V následujícím roce je nutné dokončit kvantitativní fázi archivního výzkumu, přejít k analýze získaných dat, ta průběžně upřesňovat případnými archivními sondami. V závěru roku potom započne práce na textu hlavního výstupu.

Vojenský výcvikový prostor Böhmen 1942–1945		
Vedoucí projektu: Tomáš Zouzal	Další členové projektového týmu:	Doba realizace: 2018–2021
<p>Popis</p> <p>Vojenský výcvikový prostor Benešov (SS-Truppenübungsplatz Beneschau, od roku 1943 SS-Truppenübungsplatz Böhmen) byl největším cvičišťem, jaké se kdy v Českých zemích nacházelo. Jeho existence je spjata s německou okupací Českých zemí. Projekt cvičiště vznikl roku 1939. Se zabíráním vyhlédnutého území se začalo až roku 1942. Protektorátní reprezentace byla z rozhodování o vytvoření cvičiště vyloučena. Prostor sloužil svému účelu do konce druhé světové války. Roku 1945 zanikl.</p> <p>Cílem projektu je zmapovat historii výcvikového prostoru Böhmen v druhé polovině jeho existence, tj. po vysídlení obyvatel a zřízení vojenských škol. Výzkum se soustředí na vojenské i hospodářské využití prostoru a život zde přítomných lidí z řad vojáků, civilistů a vězňů až do května 1945, včetně událostí květnového povstání.</p>		
<p>Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy</p> <p>Cílem práce v roce 2021 bude finalizace projektu a vydání výsledné monografie k výcvikovému prostoru Böhmen pod názvem Na cvičišti SS, která nebyla vzhledem k nedostupnosti potřebných archivů (např. Bundesarchiv Berlín) a jinému pracovnímu zaneprázdnění dokončena v roce minulém.</p>		

Vývoj kultury protestu průmyslového dělnictva v Českých zemích v letech 1945–1969

Vedoucí projektu:

Jakub Šlouf

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2018–2021

Popis

Sociální a profesní struktura obyvatelstva Českých zemí procházela v letech 1945–1969 dynamickým vývojem. To motivovalo jednotlivé profesní složky společnosti, aby se v průběhu těchto transformačních procesů pokoušely hájit své zájmy prostřednictvím veřejných protestů. Projekt analyzuje vývoj kultury protestu průmyslového dělnictva, jež tvořilo nejpočetnější a nejsebevědomější profesní segment tehdejší společnosti. Fenomén protestu přitom navrhovatel projektu chápe jako formu komunikace mezi společností a vykonavatelem panství. Svoji pozornost proto zaměří převážně na analýzu nástrojů komunikace a komunikačních kanálů. Těžiště analýzy bude spočívat na úrovni konkrétních továren. Hlavním cílem projektu je analýza vývoje forem a komunikačních kanálů, prostřednictvím kterých průmyslové dělnictvo prosazovalo své zájmy ve veřejném prostoru. Zkoumán bude rovněž proces, během něž se takto veřejně artikulované zájmy stávaly politickými faktory.

Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy

Během roku 2021 bude řešitel pokračovat v analýze relevantní odborné literatury a provede další fázi archivního výzkumu v podnikových archivech ve třech sledovaných regionech. Zaměří se primárně na podniky Škoda (Závody V. I. Lenina), Novou huť Klementa Gottwalda a ČKD. Zároveň bude pracovat na závěrečné syntetizující monografii o kultuře protestu průmyslového dělnictva v Československu v letech 1945-1969. Rukopis této odborné monografie dokončí a odevzdá do konce roku.

Součástí plánu jsou nezbytné služební cesty do Plzně (Nepomuku) a Ostravy. Grantový projekt zároveň počítal v roce 2020 s pětidenní studijní cestou do Berlína, která se neuskutečnila z důvodů Covid-19 a podle situace bude uskutečněna ve III. čtvrtletí 2021.

Vývoj moderní parlamentní kultury v českých zemích a Československu

Vedoucí projektu:

Ondřej Matějka

Další členové projektového týmu:

Jiří Fialka, Jan Hron, Václav Tollar, Lukáš Cvrček, Milan Bárta, Tomáš Malínek, Adam Havlík, Luboš Kokeš, Jan Geier, Vladimír Lejtnar, Tomáš Richter, Matěj Trepěš

Doba realizace:

2018–2021

Popis

Primárním cílem projektu je zpracování vývoje české moderní parlamentní kultury s využitím metod a nástrojů digital humanities a jeho prezentace široké veřejnosti. Dílčí cíle v tomto záměru jsou:

- 1) vytvoření elektronické a veřejně přístupné databáze všech volených (a kooptovaných) parlamentních zastupitelů (poslanců i senátorů) na našem území v letech 1848 až 1992;
- 2) na základě této databáze vznikne specializovaná mapa analyzující na základě statistických a prosopografických metod formování moderního parlamentarismu a parlamentní kultury na našem území. Na základě komparace dat (s okolními zeměmi, resp. se zastupiteli národních menšin na českém území) se podaří charakterizovat národní, resp. regionální specifika české parlamentní kultury. Rovněž bude umožněno zkonstruovat obraz ideálního parlamentního zastupitele;
- 3) tyto a další výsledky výzkumu budou prezentovány široké veřejnosti formou výstavy (a kritického katalogu) prezentující osm století vývoje českého parlamentarismu (včetně stavovských sněmů středověku a raného novověku) s důrazem na období moderních a soudobých dějin;
- 4) dalším cílem je zdokumentovat vývoj české parlamentní kultury formou odborné monografie (syntetického charakteru), která přístupnou formou a s účastí předních odborníků nabídne široké veřejnosti obraz vývoje českého parlamentarismu a parlamentní kultury. V souvislosti s touto publikací vznikne i řada odborných časopiseckých studií a dvě další kolektivní monografie;
- 5) bude uspořádána mezinárodní konference. Projekt obecně usiluje nejen o zpracování důležitého a u nás zatím opomíjeného tématu (neexistuje souhrnné zpracování dějin českého parlamentarismu), ale i o jeho prezentaci široké veřejnosti, a zejména o zdůraznění důležitosti parlamentarismu a parlamentní demokracie. ÚSTR má na starosti vývoj databáze, mapových aplikací, vytvoření databázových hesel k poslancům za období 1948–1992.

Partnery projekty jsou Národní muzeum a Masarykův ústav a Archiv AV ČR.

Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy

V roce 2021 bude dokončena webová aplikace prezentující širší veřejnosti databázi poslanců. Zároveň bude pokračovat práce na rukopisu kolektivní monografie na téma českého parlamentarismu v období komunistické diktatury. Bude pokračovat rešeršní práce v archivech při plnění databáze hesly jednotlivých poslanců.

Zánik agrární strany a pád československé demokracie

Vedoucí projektu:

Petr Anev

Další členové projektového týmu:

Doba realizace:

2013–2020

Popis

Cílem projektu je předložit monografii, která popíše okolnosti zániku agrární strany, a to v širších politických souvislostech. Platí, že bez objasnění zániku této strany není možné pochopit pád československé demokracie. Navzdory tomu se tématu konce agrárníků ve srovnání s jinými příliš pozornosti nevěnovalo, dosud je jen málo zmapované. Působení agrárníků před jejich zánikem bývá dosud vykládáno diametrálně odlišně, a to i v odborné literatuře. Na jedné straně jsou označováni za nejsilnější demokratickou stranu první republiky, oporu předmnichovského Československa, na druhé straně se ovšem tvrdí, že se po úmrtí Antonína Švehly roku 1933 vychýlili od jeho linie, od demokracie, blíže k fašismu a že se orientovali na nacistické Německo. To je zásadní rozpor, se kterým se chce publikace vypořádat. Představí výklad agrární politiky agrárníky samotnými, ale vedle toho i ostatními – socialisty, lidovci či komunisty. Osvětlí, kdo agrárníky ve kterém období kterak hodnotil, a ukáže, kde mají dnešní protichůdné výklady agrárníků kořeny.

Plánovaná publikace se hodlá nejvíce věnovat událostem roku 1945, kdy bylo znemožněno obnovení agrární strany Národní frontou, ale pro správné pochopení souvislostí se musí zabývat i některými dalšími významnými momenty ve vývoji Československa, v nichž agrárníci figurují. Mezi ně patří prezidentská volba roku 1935, kde se proti agrárníkům prosadil Edvard Beneš, jejich snaha o změnu československé zahraniční politiky, Mnichov 1938, charakter režimu druhé republiky, který agrárníci vedli, zánik republiky 15. března 1939, dění v zahraničním exilu za druhé světové války, odlišné koncepce Beneše a Hodži v něm, odboj a kolaborace doma a charakter

režimu Národní fronty. Sledování agrárníků ve vymezeném období nabídne zajímavé srovnání jednotlivých epoch našich dějin – demokratické první republiky a následujících období, kdy se v našich zemích v různé míře uplatňovala totalita na úkor demokracie.

Projekt v roce 2021 – plánované kroky a výstupy

V roce 2021 bude pokračovat práce na rukopisu monografie Zánik agrární strany a pád československé demokracie. Zapracovány budou mj. nové poznatky, které řešitel získal při shromažďování materiálů k publikaci Ministerstvo zemědělství 1938-1989 (rukopis byl odevzdán v roce 2020). Pro monografii bude dokončena kapitola týkající se období druhé světové války, třetí republiky a pasáž věnovaná dění po nastolení komunistického režimu. Bude dokončena práce na celkovém rukopisu.

7.2 Ediční plán

Ústav pro studium totalitních režimů je na základě zákona č. 181/2007 Sb., o Ústavu pro studium totalitních režimů a o Archivu bezpečnostních složek a o změně některých zákonů ze dne 8. června 2007, Hlava II, § 4, odstavec f), povinen poskytovat veřejnosti výsledky své činnosti, zejména zveřejňovat informace o době nesvobody, o období komunistické totalitní moci, o činech a osudech jednotlivců i formou vydávání a šíření publikací.

Ediční činnost, příprava a vydávání periodických i neperiodických publikací spadají dle čl. 26 Organizačního řádu Ústavu pro studium totalitních režimů mezi úkoly Oddělení publikací a nových médií Odboru produkčního ÚSTR, jehož činnost se řídí směrnicí ředitele Ústavu pro studium totalitních režimů O vydávání publikací a zřízení Ediční rady Ústavu pro studium totalitních režimů (č.j. USTR-73/2011), která dále definuje zásady vydávání, spoluvydávání, výroby a distribuce publikací Ústavem pro studium totalitních režimů.

1–4) *Paměť a dějiny* 1–4/2021

Předpoklad vydání: březen, červen, září a prosinec 2021

5–6) *Securitas Imperii* I–II/2021

Předpoklad vydání: květen a prosinec 2021

7) SVOBODA, David: *Ukrajinský přízrak: zrod a vývoj ukrajinského radikálního nacionalismu 1920–1939*

Monografie

Autor publikace se dlouhodobě zabývá dějinami ukrajinského integrálního nacionalismu, nacházejícímu vyjádření v radikálních akcích jeho stoupenců v letech 1939–1950. Předkládaná publikace zpřístupní čtenáři počátky tohoto proudu a popíše jeho vývoj v letech 1920–1939, neboť kořeny ukrajinského radikálního nacionalismu jsou pro pochopení válečného údobí naprosto klíčové.

Termín vydání: duben 2021

Publikace plánujeme vydat v koedici s nakladatelstvím Academia.

8) ZUMR, Jan: *Obyčejná elita. Historie SS v Dolních Rakousích a na jižní Moravě*

Monografie

Anotace: Práce analyzuje organizaci, personál a činnost Allgemeine-SS v Dolních Rakousích, resp. v říšské župě Dolní Podunají. Jedná se o mikrosondu do historie nejpočetnější odnože SS od počátku třicátých let až do skončení druhé světové války na jednom konkrétním území. K uvedené župě bylo v říjnu 1938 připojeno též území jižní Moravy a jihovýchodní cíp Čech, zohledněno je proto i působení SS na tomto území. Práce se rovněž zabývá otázkou, do jaké míry je možné muže z řad Allgemeine-SS považovat za elitu nacistického Německa.

Termín vydání: duben 2021

9) MRŇKA, Jaroslav (ed.): *Za obzory revoluce v Rusku. 100 let VŘSR*

Kolektivní monografie - anglicky

Publikace vzešla z mezinárodní konference věnované reflexi stoletého výročí ruské revoluce. Text knihy se věnuje následujícím otázkám: Jak a jakými směry se šířilo revoluční násilí? Jaké revoluční koncepce se po občanské válce staly základem hegemonního ideologického instrumentária stalinského impéria? Jak se proměňovaly obrazy ruské revoluce v rámci dominantních diskurzů státněsocialistických diktatur v post-stalinském období? Co zbylo z revolučních myšlenek v tzv. postideologickém období po „konci dějin“ v roce 1989?

Termín vydání: srpen 2021

Publikaci plánujeme vydat v koedici s nakladatelstvím Karolinum.

10) ROKOSKÝ, Jaroslav: *Útěk z Leopoldova. Odboj, doba, věznice*

Monografie

Anotace: Monografie mapuje útěk odbojářů z nejobávanější věznice v ČSR. Nejprve se zaměřuje na hlavní aktéry, jejich konkrétní odbojovou činnost, následně na soudní procesy, v nichž byli odsouzeni k vysokým trestům odnětí

svobody, a posléze na jejich cestu do nejtěsnější věznice v zemi. Na sklonku 40. a v 50. letech byly v Leopoldově soustředěny stovky politických vězňů, odpůrců režimu, kteří se nechtěli smířit s totalitou. V pestrém společenství vězňů tu přežívali v tristních podmínkách. Poté se pozornost soustřeďuje na přípravu útěku a útek samotný, k němuž došlo 2. ledna 1952. Sledována bude reakce vězeňských a bezpečnostních složek, průběh útěku a rozličné osudy odbojářů. V kontextu těchto událostí se monografie věnuje československému vězeňství v 50. letech 20. století a je významným příspěvkem k poznání 50. let u nás celkově.

Termín vydání: březen 2021

Publikaci plánujeme vydat v koedici s nakladatelstvím Academia.

11) PINEROVÁ, Klára – LOUČ, Michal – BUŠKOVÁ, Kristýna: *Vězení jako zrcadlo společnosti Vězeňství v českých zemích v letech 1965–1992*

Kolektivní monografie

Představovaná kniha je hlavním výstupem z projektu GA ČR „Proměny vězeňství v českých zemích v letech 1965–1992. Systémové a individuální adaptace“, finančně podpořeného v roce 2017 a implementovaného na Ústavu pro studium totalitních režimů. S ohledem na dosavadní výzkum a publikace, které jsou založeny spíše na neopozitivistickém historickém přístupu, analyzuje instituci vězeňství v širším interdisciplinárním kontextu. Na projektu se kromě historičky Kláry Pinerové podílí psycholožka Kristýna Bušková a sociální antropolog a orální historik Michal Louč. Díky interdisciplinárnímu přístupu lze zachytit komplexitu zkoumaného tématu v celé šíři, a to jak rovinu vztahu státu a instituce vězení či konkrétních faktorů a vlivů na konečnou podobu vězeňství, tak rovinu adaptačních mechanismů a strategií jednotlivých aktérů (vězeňského personálu a vězňů) i rovinu důsledků, kontinuit a diskontinuit ve vězeňství po roce 1989. Kniha se zaměřuje na téma vězeňství v českých zemích v letech 1965–1992, které doposud stálo na okraji historického zájmu a kromě různých studií nebylo vydáno žádné komplexní zhodnocení ve formě ucelené monografie. Časové ohraničení lety 1965 a 1992 bylo záměrně vybráno tak, aby bylo možné zkoumat vězeňství v období tzv. normalizace na jejich zlomech, protože popsat charakteristické rysy vězeňství tohoto období lze jen díky znalosti výchozího a následného stavu. Toto vymezení také dovoluje zkoumat vliv různých myšlenkových proudů a jejich proměnu.

Termín vydání: srpen 2021

Publikaci plánujeme vydat v koedici s nakladatelstvím Karolinum.

12) ANEV, Petr – FIALKA, Jiří: *Ministerstvo zemědělství*

Kolektivní monografie

Vrcholné orgány československé státní správy se v době státem řízeného hospodářství vyznačovaly snahou řídit a kontrolovat všechny aspekty veřejného a soukromého života, jejich činnost přesto není veřejnosti dobře známa. Publikace se pokouší tento dluh vůči čtenáři částečně splatit. Přibližuje organizaci a působení Ministerstva zemědělství v letech 1939–1989, tedy v období, kdy státní správa organizovala zemědělcům činnosti, například plánem výroby a výši dodávek zemědělských výrobků, a kdy ideologická role organizace práce mnohdy převyšovala všechny ostatní. Opomenuto není však ani exilové ministerstvo zemědělství v Londýně. V důsledku častých reorganizací se kniha v menší míře věnuje také přechodně působícím ministerstvům, pod něž spadal resort zemědělství. Proměny zemědělské politiky zachycují také biografie ministrů, v období federace je pro přehlednost soustředěna pozornost pouze na ministry zemědělství a výživy České socialistické republiky.

Termín vydání: květen 2021

13) KOČIŠKOVÁ, Jana: *Ženy v politice 1948–1989*

Monografie

Anotace: Cílem předkládané práce je komplexně zhodnotit a analyzovat roli a účast žen ve vrcholné politice v Československu v letech 1948–1968. Zvolené období patří z hlediska politické participace žen k těm méně probádaným. Práce se zabývá a zkoumá relevanci tří základních druhů faktorů ovlivňujících podíl žen ve vrcholné politice (institucionální, sociálně-ekonomické a kulturní), s ohledem na specifika daná nedemokratickým typem politického režimu, všeprostupující komunistickou ideologií a vedoucí úlohou KSČ. Faktory kulturní zahrnují historickou tradici ženské politické participace v Československu, ženskou otázku v komunistické ideologii a její uplatňování v SSSR a v Československu v praxi. Sociálně ekonomické faktory pak životní úroveň obyvatelstva, úroveň vzdělanosti, úroveň industrializace země a další. Faktory institucionální se zase zrcadlí v charakteristice politického systému, typu volebního systému, volebních zákonech a dalších opatření z hlediska jejich vlivu na zastoupení žen v politických funkcích. Hlavním těžištěm práce je role a aktivita žen v Národním shromáždění v letech 1948–1968 z kvalitativního i kvantitativního hlediska a její proměny v průběhu čtyř následujících volebních období.

Termín vydání: červen 2021

Publikaci plánujeme v koedici s nakladatelstvím Karolinum.

14) BÁRTA, Milan: *Josef Pavel. Život a doba*

Monografie

Josef Pavel patří ke generaci, která sehrála velkou roli v našich dějinách 20. století. Na jeho osudu můžeme názorně sledovat vývoj a proměnu celého jednoho proudu komunistického hnutí u nás. Narodil se v prvním desetiletí nového století, v mládí se přiklonil k radikální levicové politice komunistické strany, ve 30. letech se aktivně zapojil do boje proti fašismu a nacismu, stejně jako za druhé světové války. Po návratu do osvobozené republiky se jako pracovník stranického aparátu výrazně zasloužil o nastolení komunistické diktatury. V letech upevňování totalitního režimu se stal jedním z vrcholných představitelů bezpečnostních složek, v této funkci se velkou měrou podílel na řízení represí proti skutečným i domnělým odpůrcům režimu. Když se teror obrátil do vlastních řad, stal se jedním z desítek zatčených komunistů, na rozdíl od drtivé většiny ostatních vydržel tvrdý psychický i fyzický nátlak vyšetřovatelů a nedoznal se ke smyšlené protistátní činnosti. Přesto byl odsouzen, avšak díky politickým změnám ve východním bloku patřil k prvním propuštěným. Odmítal nabídky na návrat do aktivní politiky, teprve v roce 1968 během pražského jara v Československu převzal post ministra vnitra, snažil se modernizovat a demokratizovat činnost bezpečnostního aparátu. Moskevské vedení však nehodlalo připustit snahy o reformu komunismu a Pavel se stal podruhé obětí režimu, s nímž spojil celý život, a až do smrti zůstal pod kontrolou komunistické Státní bezpečnosti.

Termín vydání: říjen 2021

15) KUDRNA, Ladislav (ed.): *Underground a Československo v letech 1976–1981*

Kolektivní monografie

Kolektivní monografie reflektuje zásadní události pro podzemní komunitu během období, kdy byla vystavena tvrdým represím ze strany komunistického režimu, a zároveň prožívala své vrcholné, integrační období.

Termín vydání: prosinec 2021

16) KOKOŠKA, Stanislav: *Edice dokumentů PVVZ*

Edice dokumentů

Edice navazuje na již vydané edice dokumentů, které se věnují zpřístupňování pramenů k dějinám českého odbojového hnutí v letech 2. světové války. Publikace si klade za cíl rozšířit škálu pramenů k dějinám domácí odbojové organizace Petiční výbor Věrní zůstaneme (PVVZ). Výzkum sledoval vliv této organizace na situaci v Protektorátu Čechy a Morava. Publikované dokumenty rovněž pomohou objasnit úlohu PVVZ v českém odbojovém hnutí. Edice se opírá o rozsáhlý archivní výzkum v Česku a Německu. Edice je určena především pro potřeby dalšího historického výzkumu.

Termín vydání: květen 2021

17) PLACHÁ, Pavla: *Zpřetrhané životy. Československé ženy v nacistickém koncentračním táboře Ravensbrück 1939–1945*

Monografie

Tématem knihy jsou československé ženy, které prošly za druhé světové války vězněním v centrálním ženském koncentračním táboře nacistického Německa v Ravensbrücku. Na základě vzpomínek přeživších a rozsáhlého tuzemského i zahraničního archivního výzkumu autorka odhaluje v kontextu perzekuční politiky nacistického režimu vnitřní strukturu této skupiny a představuje čtenářům určitou typologii pronásledovaných. Skupiny zkoumá podle národnosti, ale především podle kritérií důvodů pro uvěznění. Sleduje též mechanismus perzekuce ve vztahu k území, z něhož byly ženy do tábora deportovány. Rozlišuje základní skupiny, všímá si jejich vzájemných vazeb a konfliktů a zpracování válečného prožitku ve vzpomínkách. Vůbec poprvé jsou zohledněny skupiny, které byly po dlouhá desetiletí tabuizovány či marginalizovány a doposud zůstávají stranou zájmu širší veřejnosti, jako například československé občanky německé národnosti, ženy ze Slovenska a Těšínska, ženy židovského nebo romského a sintskeho původu. Úvodní část se věnuje interpretačním proměnám a vzorcům kolektivního vzpomínání na Ravensbrück v poválečném Československu. Vedle obecných tendencí jsou zohledněny i osudy konkrétních akterek, které se na těchto procesech podílely. Stranou pozornosti nezůstává ani privátní linie vzpomínání a její alternativa v československém exilu. Značný prostor je dán v českém prostředí dosud opomíjeným specificky ženským aspektům věznění, jako je sexualizované násilí (například nucená prostituce,

pseudolékařské pokusy, zraňování studu či ztráta soukromí). Tematizován je též fenomén mateřství nebo intimní vztahy mezi ženami v koncentračním táboře. Biograficky laděný způsob zpracování tématu dodává textu na čtivosti. Knihu doprovází rozsáhlá obrazová příloha. Řada fotografií a reprodukcí bude publikována vůbec poprvé.

Termín vydání: květen 2021

Publikaci plánujeme v koedici s nakladatelstvím Pulchra.

18) VANÍČKOVÁ, Vladimíra (ed.): *Miloslav kardinál Vlk. Reflexe a vzpomínky*

Kolektivní monografie

Miloslav kardinál Vlk patří k významným osobnostem katolické církve Českých zemí. Coby katolický kněz v období komunistického režimu prokazoval statečné postoje, které vedly k odebrání státního souhlasu s výkonem povolání. Živil se poté manuální prací např. dlouhá léta jako myč oken v Praze a zároveň byl i nadále aktivní v církevním životě. Po revoluci v roce 1989 byl vysvěcen na biskupa v Českých Budějovicích a záhy se stal primasem českým arcibiskupem pražským. Publikace je založena na souboru několika odborných studií o životě kardinála Miloslava Vlka. Studie doplňují vzpomínky několika významných osobností na setkání s jednou z významných postav katolické církve v Československu. Sedm hlavních kapitol a jejich garanti: „Historie a současnost“ (Vladimíra Vaníčková), „Česká věc v Římě“ (Stanislava Vodičková), „Ekumena a mezináboženský dialog“ (David Lorenc), „Společnost – homo politicus“ (V. Vaníčková, Jan Stříbrný), „Stolec svatovojtěšský“ (J. Stříbrný), „Teologie, osobní spiritualita“ (Hana Pohořalá, Edita Marie Mendelová OP), „Člověk Vlk“ (H. Pohořalá).

Termín vydání: říjen 2021

Publikaci plánujeme v koedici s nakladatelstvím CDK.

19) ŠLOUF, Jakub: *Praha v červnu 1953*

Monografie

Publikace je jedním z výsledků projektu GAČR věnovanému dělnickým protestům v Československu v 50. až 60. letech. Věnuje se protestům, které vypukly po vyhlášení tzv. měnové reformy v červnu 1953. Zatímco rozsáhlé protesty v Plzni jsou všeobecně známé, rozsáhlé protesty dělníků v několika průmyslových podnicích v pražských

Vysočanech známé nejsou. Nebyly přitom slabší, zajímavé ovšem je, že se vedoucím představitelům v Praze podařilo protesty uklidnit do té míry, že se z továren nepřelily na ulici.

Termín vydání: červen 2021

Publikaci plánujeme vydat v koedici s nakladatelstvím Karolinum.

20) BÍLÝ, Matěj: *Varšavská smlouva, 1985-1991. Dezintegrace a rozpad*

Monografie

Publikace se zaměřuje na analýzu posledních let existence organizace Varšavské smlouvy v éře vlády generálního tajemníka ÚV KSSS Michaila Gorbačova. Vychází především z rozsáhlého výzkumu primárních dokumentů v českých i zahraničních archivech (Polsko, Německo, USA). Zaměřuje se na politické i vojenské struktury uvedené aliance, jejichž vývoj ve zkoumaném období zasadí do kontextu probíhajících přelomových událostí nejen poslední fáze studené války, ale především politických a mocenských změn v Sovětském svazu a v jeho zájmové sféře v Evropě. Silně tedy reflektuje rovněž politiku československého normalizačního vedení. Krom zmapování nezanedbatelných změn ve vnitřních strukturách Varšavské smlouvy samotné se kniha orientuje především na otázku, jakou úlohu v procesu rozvolňování východního bloku sehrála tato organizace, která od roku 1955 představovala jeden z důležitých mocenských mechanismů v sovětské zájmové sféře. Též se pokouší objasnit, nakolik se jednotlivé členské státy, včetně ČSSR, snažily využívat aliančního multilaterálního rámce k prosazování svých partikulárních zájmů v politicky turbulentním období po roce 1985.

Termín vydání: červen 2021

21) DABROWSKI, Dariusz: *Polska wobec kwestii Rusi Zakarpackiej (Podkarpackiej) 1938-1939*

Překlad zahraniční monografie

Knih zpracovává základním přehledovým způsobem politiku polské republiky vůči Podkarpatské Rusi v klíčovém období let 1938–1939. Téma je zpracováno v kontextu politického postavení Podkarpatské Rusi v rámci Československa. Jde o doplnění nabídky odborných publikací na českém trhu, které přinášejí povšechný historický přehled o Podkarpatské Rusi a důležitý podnět k výzkumnému projektu plánovanému na půdě ÚSTR.

Termín vydání: březen 2021

22) RUPNIK, Jacques: *Vybrané texty Josefa GUTTMANNA (1902–1956) z let 1932–1956*

Edice dokumentů

Josef Guttmann patřil až do 30. let 20. století k čelným představitelům KSČ, po Gottwaldově převzetí moci ve straně se stal jeden čas druhým nejvýše postaveným funkcionářem strany, zastával též funkci šéfredaktora Rudého práva. Po roztržce s Gottwaldem a Kominternou byl v roce 1933 ze strany vyloučen, poté se snažil publicisticky působit proti stalinské stranické linii. V roce 1939 nakonec odešel do emigrace v USA, kde zůstal až do své smrti. Jeho publicistické texty zejména z období emigrace nejsou známy. Jde přitom o důležitý pramen pro poznávání československého komunistického hnutí, které mělo své přesvědčené souputníky, ale ne všichni přistoupili na otevřeně diktátorské poměry ve straně od 30. let.

Termín vydání: prosinec 2021

23) HAZDRA, Zdeněk – HORČIČKA, Václav – WAKOUNIG, Marija – ŽUPANIČ, Jan (eds.): *Proměny elit v první polovině 20. století*

Sborník – německy

Dvacáté století proběhlo ve znamení zásadních sociálních změn. Ty se dotkly všech společenských vrstev, tedy i elit. Zatímco staré, aristokratické elity ztrácely na politickém a hospodářském vlivu, uvolněný prostor postupně zaplňovaly elity nové. Tento již dříve zahájený proces gradoval před první světovou válkou rostoucím tlakem na demokratizaci společnosti, kdy se do politické a intelektuální elity zařazují i dělničtí vůdci. Výše naznačený proces pokračoval v meziválečném období. Druhá světová válka a těsně poválečný vývoj pak v tomto směru přinesly další posuny. Nacističtí radikálové a zejména nastupující komunistické režimy přicházely s programem totální přestavby společnosti, který se také více či méně úspěšně pokoušely realizovat. Právě na vývoj elit v první polovině minulého století, zejména na osvětlení souvislostí a projevů těchto změn a vztahů mezi starými a novými elitami, se zaměřila mezinárodní konference, kterou v říjnu 2018 uspořádaly Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Ústav pro studium totalitních režimů a Universität Wien (za podpory Úřadu vlády České republiky). Publikace

obsahuje vybrané příspěvky zpracované do podoby odborných studií. Vyjde v německém jazyce a bude aspirovat na zařazení do databáze Web of Science.

Publikaci plánujeme vydat v koedici s FF UK a Universität Wien.

Termín vydání: listopad 2021

24) MALLOTA, Petr (ed.): *Popravení z politických důvodů v komunistickém Československu*

Kolektivní monografie

Soubor případových studií o všech jednotlivých případech popravených, u nichž lze uvažovat o politickém pozadí rozsudku. Obsáhlá publikace obsahuje více než 260 jednotlivých případů, přičemž u některých není politické pozadí případu jasné. I takové případy jsou však do souboru zahrnuty, aby mohla být ne vždy zcela zřetelná hranice mezi politickým a kriminálním případem otevřeně hledána. Biografický slovník je výsledkem mnohaleté práce desítek odborníků z Ústavu i mimo něj.

V roce 2021 proběhne předtisková příprava.

Publikaci plánujeme vydat v koedici s nakladatelstvím Academia.

25) PAŽOUT, Jaroslav (ed.): *Revize politických procesů*

Kolektivní monografie

Politicky motivovaná trestněprávní perzekuce na konci čtyřicátých a v padesátých letech dvacátého století v Československu i dalších zemích sovětského bloku se po jeho zhroucení stala předmětem poměrně širokého zájmu historiků i publicistů. O revizi těchto procesů a rehabilitaci jejich obětí to samé říci bohužel nelze, byť měly významný politický, společenský i morální dopad. Předkládaná publikace představuje příspěvek k tomuto důležitému tématu (nejenom) moderních československých dějin.

Kniha je uvozena stručným shrnujícím textem Tomáše Bursíka a Jaroslava Pažouta, sledujícím danou problematiku v kontextu společenskopolitického vývoje Československa od druhé poloviny padesátých let do počátku let sedmdesátých. Následujících deset studií je rozděleno do tří celků. První část je věnována mezinárodněpolitickým souvislostem, nezbytným pro pochopení širšího kontextu celé problematiky. Určující byl

vývoj v Sovětském svazu, nemůže tedy chybět text věnovaný rehabilitacím obětí stalinského teroru v této zemi vypracovaný Janem Adamcem. Nejen z komparativního hlediska jsou pak významné studie zaměřené na revize politických procesů a rehabilitace v Polsku (Adam Zítek), Maďarsku (Eva Irmanová) a Bulharsku (Jan Rychlík). Druhý blok zahrnuje texty věnované různým politickým, společenským a právním aspektům rehabilitací. Tomáš Bursík se zabývá otázkou, jakým způsobem komunistický režim (ne)řešil rehabilitace nekomunistických obětí politických procesů v polovině padesátých let 20. století. Hana Barusová si za téma zvolila činnost a důsledky práce barnabitské rehabilitační komise zabývající se v roce 1963 případem tzv. slovenských buržoazních nacionalistů. Jakub Doležal se v širším záběru věnuje problematice udělování milostí komunistickými prezidenty a vyřizování žádostí v trestních věcech Kanceláří prezidenta republiky v letech 1948–1989. Jaroslav Pažout se zaměřil na okolnosti přípravy zákona o soudní rehabilitaci přijatého v červnu 1968 a jeho aplikace na půdě Národního, resp. Federálního shromáždění v letech 1968–1970. Poslední část knihy pak tvoří dvě regionální sondy. Norbert Kmeť se zabývá rehabilitacemi evangelických duchovních v šedesátých letech dvacátého století na Slovensku. Konkrétnímu jihomoravskému případu Václav Prokůpek a spol. je pak věnována studie Radka Slabotínského. Součástí některých studií je obrazová a dokumentární příloha.

Termín vydání: prosinec 2021

26) HORNÍK, Jan: *Dana Němcová – rozhovory*

Knihá rozhovorů

Výbor rozhovorů s jednou z velmi významných osobností českého disentu Danou Němcovou. Původním povoláním je psycholožkou, byla výraznou kritičkou a posléze disidentkou komunistického režimu, patří mezi první signatáře Charty 77, v níž později také vykonávala roli mluvčí, je spoluzakladatelkou Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných. Po sametové revoluci byla v letech 1990–1992 poslankyní Sněmovny národů a Sněmovny lidu Federálního shromáždění za Občanské fórum, později za Občanské hnutí. Kniha rozhovorů je pokusem přiblížit tuto osobnost širší veřejnosti a přispět tak ke splácení dluhu, který vůči osobnostem tohoto druhu česká společnost má.

Termín vydání: listopad 2021

Publikaci plánujeme vydat v koedici s nakladatelstvím Torst.

27) POLÁČEK, Vít: *Abychom nebyli čtyřicátí na světě*

Edice dokumentů

Obsahuje klíčové dokumenty mapující systém státem podporovaného dopingu v československém vrcholovém sportu. Vedle dokumentů obsahuje také rozhovory s důležitými aktéry a úvodní studii porovnávající situaci podpory dopingu v jednotlivých zemích.

Termín vydání: září 2021

Publikaci plánujeme vydat v koedici s nakladatelstvím NLN.

28) Katalog publikací

Katalog nově vydaných publikací za období 2020/2021